

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (SPAN) Jaarverslag 2017

Datum: 4 juni 2018

Inhoudsopgave van het Jaarverslag

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen	3
Verslag van het bestuur	4
1. Algemene informatie	4
2. Financiële informatie	6
3. Risicoparagraaf	11
4. Informatie over de verwachte gang van zaken	16
5. Bestuursaangelegenheden	17
6. Pensioenparagraaf	20
7. Beleggingsparagraaf	25
8. Actuariële paragraaf	29
9. Rapportage over Pension Fund Governance	31
Verslag Visitatiecommissie	35
Reactie van het bestuur op verslag Visitatiecommissie	37
Verslag Verantwoordingsorgaan	38
Reactie van het bestuur op verslag Verantwoordingsorgaan	41
Jaarrekening	42
Balans per 31 december 2017	43
Staat van baten en lasten over 2017	45
Kasstroomoverzicht over 2017	46
Toelichting op de balans en staat van baten en lasten	47
Overige gegevens	66
Actuariële verklaring	67
Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	69

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen

	2017	2016	2015	2014	2013
Financiële gegevens per 31 december (x € 1.000)					
Beleggingen (inclusief lopende interest) ¹	160.356	157.219	146.996	145.020	128.246
Pensioenvermogen ²	160.171	157.054	147.214	145.344	128.470
Voorzieningen pensioenverplichtingen ³	143.726	148.441	135.814	128.934	103.954
Duration van de pensioenverplichtingen (jaar)	20	20	20	21	20
Premies (bijdragen) ⁴	481	475	494	608	9.056
Pensioenuitkeringen	2.266	2.104	2.120	2.116	2.142
Dekkingsgraad volgens FTK exclusief DC	111%	106%	108%	113%	124%
Dekkingsgraad volgens FTK inclusief DC	111%	106%	108%	112%	123%
Vereiste dekkingsgraad FTK exclusief DC	124%	123%	125%	121%	124%
Vereiste dekkingsgraad FTK inclusief DC	124%	123%	125%	121%	124%
Beleidsdekkingsgraad	110%	100%	110%	119%	-
Reële dekkingsgraad	89%	82%	86%	-	-
Rendement vastrentend	0,27%	9,38%	1,72%	8,37%	-0,38%
Rendement LDI	-3,85%	17,18%	-3,75%	65,19%	-12,89%
Rendement zakelijke waarden	11,94%	10,34%	4,87%	11,83%	12,73%
Totaal rendement	3,54%	8,09%	2,84%	14,91%	4,02%
Aantallen per 31 december					
Actieve deelnemers	0	0	0	0	244
Houders premievrije polissen	429	439	447	451	209
Gepensioneerden	75	65	64	60	59
Indexatie (toeslag) pensioenen per 1 januari (volgend jaar)					
Alle pensioenreglementen	0,00%	0,00%	0,00%	0,57%	1,08%
Indexatie ambitie ⁵	1,47%	-0,01%	0,39%	0,57%	1,08%

¹ Exclusief de beleggingen voor rekening en risico deelnemers

² Pensioenvermogen = reserves + voorzieningen pensioenverplichtingen, excl. de voorziening voor rekening en risico deelnemers

³ Exclusief de voorziening voor rekening en risico deelnemers

⁴ Tot en met 2013 waren dit premies voor DB en DC, inclusief FVP. Vanaf 2015 is dit de feitelijke premie.

⁵ Ambitie is de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) CPI-alle huishoudens (2006=100), gepubliceerd door het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS).

Verslag van het bestuur

1. Algemene informatie

Juridische structuur

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, statutair gevestigd in Den Haag is opgericht op 28-06-1999. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 34117670. De statuten zijn laatstelijk gewijzigd op 4 februari 2015. Het pensioenfonds is feitelijk gevestigd aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 te Den Haag.

Het pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie. Per 1 januari 2014 heeft de werkgever de pensioenovereenkomst met de werknemers gewijzigd. Deze overeenkomst wordt niet meer door het pensioenfonds uitgevoerd. Daarmee is het fonds een gesloten fonds geworden.

Het pensioenfonds draagt nog de verantwoordelijkheid voor een goede uitvoering van de pensioenregelingen voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden in overeenstemming met de bestaande wet- en regelgeving.

De inhoud van de pensioenregeling is een invulling van de uitvoeringsovereenkomst. De inhoud van de uitvoeringsovereenkomst is het resultaat van de pensioentoezegging verwoord in de pensioenovereenkomst.

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland heeft een paritair samengesteld bestuur dat zich terzijde laat staan door twee externe actuarissen, een onafhankelijke externe accountant, een externe administrateur, een extern bestuursbureau, een interne beleggingscommissie, een Verantwoordingsorgaan en (externe en interne) adviseurs. Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst; alle werkzaamheden (pensioenadministratie, -uitbetaling, vermogensbeheer, communicatie, etc.) zijn uitbesteed.

Geschillen

Als een geschil ontstaat tussen het pensioenfonds en een belanghebbende bij het pensioenfonds, zoals vermeld in artikel 21 van de statuten, dient de belanghebbende zich te wenden tot het bestuur van het pensioenfonds. Als het bestuur en de belanghebbende niet tot een oplossing van het geschil komen, geldt de SPAN klachten- en geschillenprocedure zoals die is vastgesteld op 15 juli 2015.

Vermogensbeheerders

De vermogensbeheerder is BNP Paribas Investment Partners. De vermogensbeheerder is verantwoordelijk voor de selectie en timing van de transacties in de door hen beheerde portefeuilles binnen de geldende mandaten.

Administratie

De administratie van het fonds werd tot 1 december 2017 uitgevoerd door Aon Hewitt. Met ingang van 1 december 2017 is de administratie overgenomen door RiskCo. Daarbij zijn ook de bij het fonds betrokken medewerkers overgenomen. De administratie wordt uitgevoerd volgens de overeengekomen Service Level Agreement, waarin tevens de kapitalen voor de premieovereenkomst zijn ondergebracht.

Adviseurs

Het pensioenfonds wordt voor actuaariaat en risicobeheersing op lange termijn ondersteund door de externe adviserende actuaaris van Sprenkels en Verschuren.

Hiernaast maakt het fonds gebruik van de diensten van Triple A voor de certificering van het jaarverslag.

De accountancy werkzaamheden i.v.m. het jaarverslag worden door BDO uitgevoerd.

Bestuursbureau

Met ingang van april 2012 wordt het bestuur ondersteund door een parttime bestuursbureau van Edmond Halley B.V. Doel van het bestuursbureau is het ondersteunen van het bestuur in de beleidsvorming en het monitoren van de uitvoering.

Het bestuur

Het bestuur is als volgt samengesteld:

Benoemd namens de werkgever:

Naam	Functie in bestuur	Benoemingsdatum	Bestuurslid tot	Nevenfunctie
V. den Hertog	Voorzitter	1-7-2005	1-7-2021	AMCHAM member People Platform
B. Bongenaar	Vice secretaris	15-01-2016	15-01-2020	Bestuurslid stichting Klink Voorzitter VVE Admiraal de Ruijterweg 317-319

Benoemd namens de werknemers:

Naam	Functie in bestuur	Benoemingsdatum	Bestuurslid tot	Nevenfunctie
W. Loots	Secretaris	28-6-1999	31-7-2019	Quinkslag Pensioendiensten Secretaris OMNI-vereniging Quintus Vicesecretaris volleybalvereniging PQV Lid sponsorcommissie volleybalvereniging PQV Secretaris stichting monumentaal Westland

Benoemd namens de gepensioneerden:

Naam	Functie in bestuur	Benoemingsdatum	Bestuurslid tot	Nevenfunctie
T. Valkenburgh	Vice voorzitter	13-02-2015	13-02-2019	HCC Kaderlid

Bestuursleden worden benoemd voor een periode van 4 jaar, met de mogelijkheid van twee herbenoemingen. Statutair heeft het fonds gedefinieerd dat een bestuurslid vanaf 1 januari 2014 maximaal twaalf jaar zitting kan hebben. Werkgeversbestuursleden worden benoemd op voordracht van de werkgever. Het bestuurslid namens de werknemers wordt benoemd na voordracht door de OR. Het bestuurslid namens de gepensioneerden wordt benoemd na verkiezing door de gepensioneerden.

- **Bestuur**

Het bestuur vertegenwoordigt het pensioenfonds en draagt de (eind)verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregelingen en het daartoe behorende pensioen- en beleggingsbeleid. Het bestuur vergadert 12 keer per jaar. Besluitvorming vindt plaats in consensus.

- **Statutaire doelstellingen**

Het fonds heeft ten doel het verstrekken of doen verstrekken van pensioenen en/of andere uitkeringen.

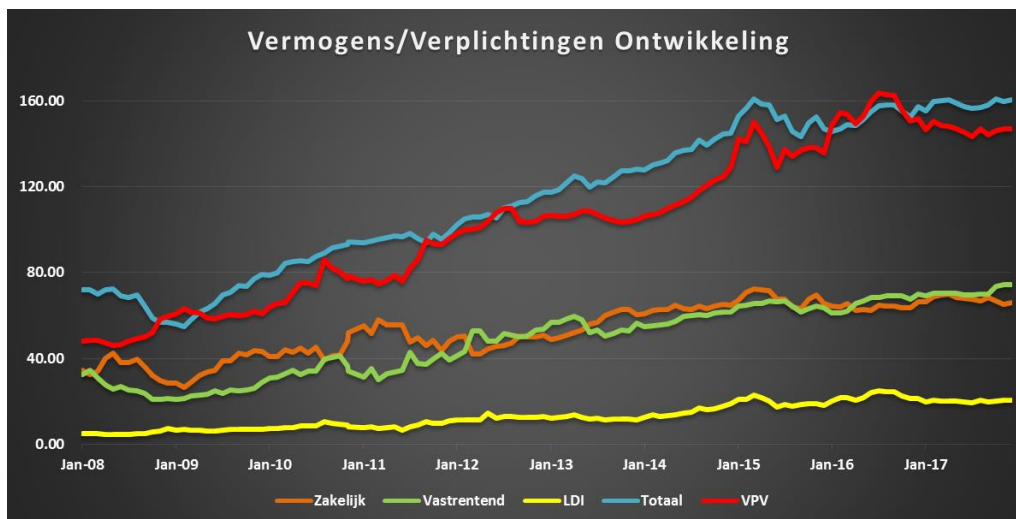
- **Uitvoeringsovereenkomst**

De stichting heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. De plichten van de bij het pensioenfonds aangesloten onderneming staan beschreven in deze uitvoeringsovereenkomst. Hierin zijn de volgende zaken opgenomen; verschuldigde premie, premiebetaling, premiekorting en terugstorten, bijstortingsverplichting, informatieverstrekking, wijzigingen pensioenreglement en voorwaardelijke indexatie. De verschuldigde premie is feitelijk de pensioen uitvoeringskosten, met een opslag van 30%. Bijstorting door of terugbetaling aan de werkgever is vastgesteld in de uitvoeringsovereenkomst, conform de Nederlandse wetgeving.

De uitvoeringsovereenkomst is per 1 oktober 2015 aangepast aan de nieuwe situatie. De werkgever blijft de kosten van het fonds vergoeden.

2. Financiële informatie

Zoals geconstateerd is bij vele fondsen is ook bij het SPAN het totale vermogen het afgelopen jaar gestegen. In de onderstaande grafiek is te zien dat sinds de start van de crisis de grootste toename heeft plaatsgevonden¹.

Het totale vermogen is met een stand begin 2017 van € 157,1 miljoen gestegen naar € 160,2 miljoen (excl. DC) eind 2017. Dit is een toename van € 3,1 miljoen. De waarde van de verplichtingen daalde in dezelfde periode met € 4,6 miljoen naar € 143,7 miljoen (excl. DC).

Dit vertaalt zich ook in een stijging van het vermogen per deelnemer in de loop van de tijd. Doordat er sinds 2014 geen premiestorting plaatsvindt zie je een afvlakking van de relatieve stijging. Hiernaast is het een gesloten fonds, waarbij er geen deelnemers meer bij komen.

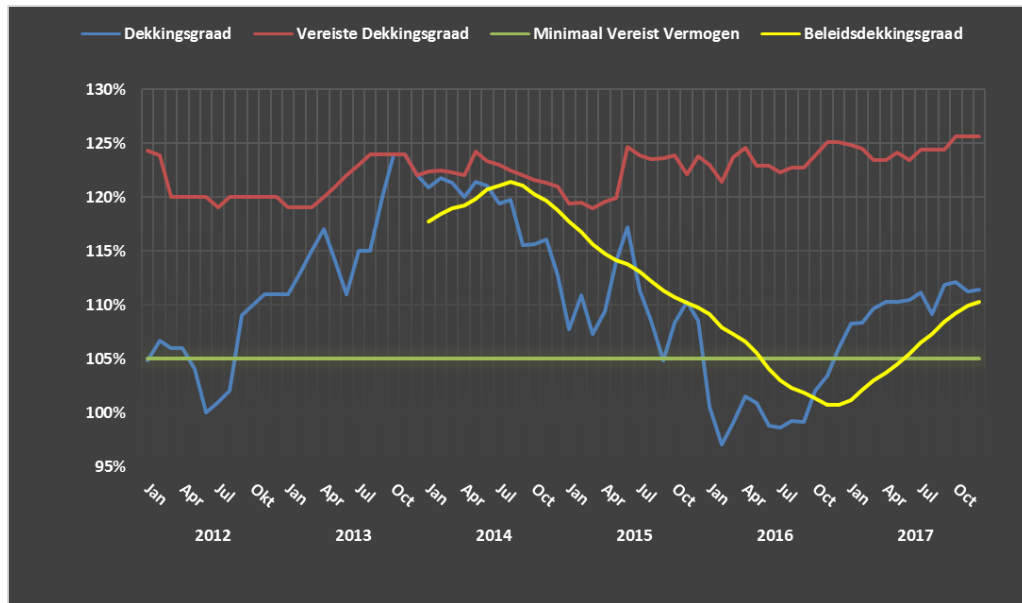
In 2017 heeft zich een verdere positieve ontwikkeling voorgedaan met betrekking tot de dekkingsgraden. Deze ontwikkeling was gelegen in het gegeven dat er een toename was in de vermogensopbouw, een afname van de verplichtingen en tegelijkertijd een toename van de rentestand. Deze combinatie van factoren maakt dat de dekkingsgraad gestegen is van 105,8% naar 111,4% per einde december 2017. Ondanks het gemiddelde is de Beleidsdekkingsgraad gestegen van 100,5% naar 110,3%. Dit houdt wel in dat het fonds nog steeds in een reservetekort zit. Het fonds verwacht dat deze ontwikkeling zich verder zal doorzetten. Voor de goede orde, de gegevens in deze paragraaf hebben alleen betrekking op de DB regeling. Deze dekkingsgraden liggen hoger dan het gemiddelde van alle pensioenfondsen in Nederland.

Als toevoeging en ter verduidelijking: de beleidsdekkingsgraad is een 12-maands gemiddelde dekkingsgraad die daardoor stabiel is dan de niet-gemiddelde dekkingsgraad. De dekkingsgraad wordt maandelijks bepaald door de verhouding te berekenen tussen belegd vermogen (inclusief overige bezittingen en vorderingen) en de VPV, welke bepaald wordt door het nFTK exclusief DC, rekening houdend met de AG tafels met een leeftijdsafhankelijke correctie. De VPV wordt aangeleverd door de actuaire, die tevens de beleidsdekkingsgraad berekent. Deze laatste wordt nog een keer gecontroleerd door het bestuur.

Pensioenfondsen zijn sinds de invoering van het gewijzigde Financieel Toetsingskader (nFTK) per 1 januari 2015 verplicht de beleidsdekkingsgraad te gebruiken

Onderstaande grafiek geeft de ontwikkeling van de dekkingsgraad ten opzichte van de benodigde dekkingsgraad weer over de laatste jaren, met de introductie van de beleidsdekkingsgraad.

¹ Bedragen in de grafieken zijn in € en in Miljoenen

Herstelplan

In 2017 is een nieuw herstelplan opgesteld. Conclusie is dat met de gehanteerde uitgangspunten het fonds eind 2022 naar verwachting uit het herstel zal zijn. In het herstelplan is geen sprake van korting van rechten. Het herstelplan is op 19 mei 2017 door DNB goedgekeurd.

In 2018 heeft een evaluatie van het herstelplan plaatsgevonden. Hieruit is naar voren is gekomen dat het fonds nog steeds aan de gestelde termijnen voldoet. Op basis van het reguliere beleid zal de beleidsdekkingsgraad naar verwachting binnen vier jaar ten minste gelijk aan de vereiste dekkingsgraad. In 2017 hebben er geen significante wijzigingen plaatsgevonden bij SPAN.

De duration van de verplichtingen is over 2017 gedaald maar nog altijd circa 20 jaar (20,3 per eind 2016 en 19,6 per eind 2017). In het herstelplan 2018 is derhalve wederom uitgegaan van de maximale hersteltermijn van 10 jaar.

1. Kostenbeleid

Door de wijziging van de pensioenovereenkomst per 1 januari 2014 is de premie vanaf deze datum niet langer een instrument. In overleg met de werkgever is een uitvoeringsovereenkomst opgesteld waarin de pensioen uitvoeringskosten met een opslag van 30% worden betaald.

2. Indexatiebeleid:

Het indexatiebeleid is aangepast in geval van extreme situaties waarbij de actuele dekkingsgraad sterk afwijkt van de beleidsdekkingsgraad en de indexatie niet gegeven kan worden (zie onder d).

De toeslag zal volgens een staffel worden verleend, gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan 110%, wordt geen toeslag verleend.
- Als de beleidsdekkingsgraad tussen de 110% en de 135% is, wordt een gedeeltelijke toeslag verleend. De toeslag is dan gelijk aan:

$$\frac{\text{Beleidsdekkingsgraad} - 110\%}{135\% - 110\%} \times \text{prijsindex}$$

- Als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 135% zal de toeslag volledig worden toegekend
- Indien de dekkingsgraad meer dan 10%-punt lager is dan de beleidsdekkingsgraad en het bestuur niet een gereede verwachting heeft dat de dekkingsgraad snel zal stijgen naar het huidige niveau van de beleidsdekkingsgraad, dan kan het bestuur vanuit het oogpunt van evenwichtige belangenafweging besluiten om de hoogte van toeslag uit artikel b) en c) te bepalen op basis van de dekkingsgraad in plaats van de beleidsdekkingsgraad.
- Er vindt jaarlijks een toets plaats om na te gaan of de te verlenen toeslag aan de wettelijke vereisten voldoet. Als de toeslag volgens het beschreven beleid hoger is dan het wettelijk toegestane, dan zal de toeslag worden verlaagd tot de maximaal toegestane toeslag.
- Als de uitkomst van de toeslag op grond van het bovenstaande beleid slechts in geringe mate afwijkt van de beoogde prijsindex (zie paragraaf 8) en de verwachte besparing van de lagere toeslag niet opweegt tegen de extra kosten voor administratie, dan kan het bestuur in het belang van alle betrokkenen besluiten om de toeslag af te ronden op de beoogde prijsindex.
- Gedeeltelijke toeslagen zullen slechts dan worden verleend, als zij op basis van bovenstaande systematiek ten minste 0,2% bedragen.

Per 1 januari 2018 is geen indexatie verleend omdat de beleidsdekkingsgraad ultimo 2017 afgerond 110%

was. Over de laatste 10 jaar is in de toegekende indexatie een achterstand opgelopen van 8,03%.

3. Beleggingsbeleid:

Het beleggingsbeleid is er op gericht om enerzijds de kans op herstel te behouden en anderzijds de risico's te beperken. Dit wordt gedaan door de beleggingen te verspreiden over meerdere beleggingsfondsen. Om het renterisico te beperken is een gedeelte van het renterisico afgedekt. De mate waarin het renterisico wordt afgedekt is mede afhankelijk van de rentestand.

4. Overige maatregelen

Voor 2017 zijn geen overige maatregelen te melden.

De in de ABTN vastgestelde sturingsmiddelen worden zo optimaal mogelijk aangewend, zonder dat momenteel rigide maatregelen nodig zijn. Het bestuur zal zich blijven inspannen om met de vastgestelde sturingsmiddelen en het door haar gevoerde beleid een zo'n evenwichtig mogelijke belangenafweging te hanteren.

Kosten van de pensioenuitvoering

Volgens de pensioenwet dient een fonds in haar bestuursverslag een overzicht te geven van de uitvoeringskosten. De administratieve uitvoeringskosten dienen in het bestuursverslag te worden opgenomen als totaalbedrag en als bedrag per deelnemer of pensioengerechtigde. De kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten dienen te worden opgenomen als totaal bedrag en als percentage van het in het verslagjaar gemiddeld belegde vermogen.

In dit verslag zal het fonds aan deze wettelijk eis voldoen. Echter daar het fonds een slapend fonds is, met slechts 75 pensioengerechtigden en geen deelnemers (volgens de definitie van de wet), zullen de pensioenbeheer kosten ook worden weergegeven per deelnemer inclusief de slapers (het aantal slapers van het fonds bedraagt 429 en vormt daarmee een substantieel onderdeel van het totaal). Dit omdat dit naar de mening van het bestuur juist een reëler beeld geeft van de kosten. Dit in aanvulling op wat de wet vereist.

Pensioenbeheerkosten zijn:

- kosten slapers en gepensioneerden (kosten administratie en informatie)
- werkgeverskosten (mutaties aanlevering, premie-incasso, communicatie met werkgever)
- kosten van bestuur en financieel beheer (werkzaamheden bestuur en ambtelijk secretaris, toezicht, financieel beheer en juridische kosten)
- projectkosten

Voor het fonds komen deze kosten in 2017 op € 374 (2016: € 411). Volgens de vereisten van de wet komen hiermee de pensioenbeheerkosten per deelnemer uit op € 4,987 duizend (2016: € 6,323 duizend). Wanneer het aantal deelnemers inclusief slapers meegenomen wordt, komen de pensioenbeheerkosten per deelnemer op € 742 (2016: € 815). Voor de goede orde, deze kosten worden volgens de uitvoeringsovereenkomst geheel betaald door de werkgever.

Vermogensbeheerkosten zijn:

- kosten van fiduciair beheer (voor het fonds niet van toepassing)
- kosten van portefeuillebeheer (in geval van het fonds een beheer fee)
- kosten bewaarloon
- overige kosten van de beleggingsfondsen zoals accountant.

De kosten van het vermogensbeheer in 2017 zijn voor het fonds € 1.048 (2016: € 928). Het gemiddelde belegde vermogen van het fonds bedroeg € 162.091. Hiermee komen de vermogenskosten als percentage uit op 0,67% van het gemiddelde belegde vermogen.

Vanuit onze investment beliefs hebben wij een combinatieportefeuille van actief en passief beheerde fondsen én van fondsen van BNP Paribas aangevuld met externe fondsen. Deze beleggingsstijl kost meer dan een volledig passief beheerde portefeuille c.q. een portefeuille bij maar één vermogensbeheerder maar levert naar verwachting op lange termijn meer op, c.q. reduceert naar verwachting beleggingsverliezen in tijden dat beurzen het slecht doen. Daar waar wij van mening zijn dat het niet mogelijk is om door actief beheer waarde toe te voegen, beleggen wij in passief beheerde beleggingsfondsen.

Met deze beleggingsfilosofie waarmee we eind 2013 gestart zijn is het in 2017 mogelijk gebleken om in de rendementsportefeuille een rendement te behalen (na aftrek van de ongoing charges en transactiekosten) van 4,69% (2016: 7.03%) daar waar marktindices 5,25% (2016: 8.69%) scoorden.

Naar opgave van de vermogensbeheerder geldt voor het fonds de volgende opstelling (kosten in procenten van het gemiddeld belegd vermogen):

Bedragen in duizenden euro's	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten en exclusief aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	Totaal	In % Gem Belegd Vermogen
	Fixed		Broker/taxes	Variable		
Kosten per beleggingscategorie						
Vastgoed	-6		0	-2	-8	
Aandelen	-343		-3	-86	-432	0.27%
Alternatieve beleggingen	0		0	0	0	
Vastrentende waarden	-516		-2	-90	-608	0.38%
Hedgefonds	0		0	0	0	
Commodities	0		0	0	0	0.00%
Overige beleggingen	0		0	0	0	
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	-865	0	-5	-178	-1048	0.65%
Kosten overlay beleggingen	0		0	0	0	
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	-865	0	-5	-178	-1048	0.65%
Overige vermogensbeheerkosten						
Kosten vermogensbeheer pensioenfonds en bestuursbureau	-197	0			-197	0.12%
Kosten fiduciair beheer	0	0			0	
Bewaarloon	-23	0			-23	0.01%
Advieskosten vermogensbeheer	0	0			0	
Overige kosten	0	0			0	
Totaal overige vermogensbeheerkosten	-220	0			-220	0.14%
	0				0	
Totaal kosten vermogensbeheer	-1085	0			-1268	0.78%
Gemiddeld belegd vermogen	162,091					
Kosten vermogensbeheer (excl. Transactiekosten) als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	-0.67%					
Transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	-0.11%					

De totale kosten toe te wijzen aan de categorieën incl. overlay van € 1.048 duizend, betreft de kosten en ingehouden fees die zijn aangeleverd door BNP Paribas. Deze kosten zijn in de jaarrekening niet inbegrepen in de beleggingskosten maar zijn alle inbegrepen in de beleggingsopbrengsten. De totale overige vermogenskosten ad € 220 duizend (2016: € 214 duizend) komen overeen met de beleggingskosten in de jaarrekening.

De kosten voor vermogensbeheer van het Pensioenfonds hebben betrekking op de periodieke vaste kosten, zoals managementvergoedingen en overige kosten binnen beleggingsfondsen, als over variabele kosten die te maken hebben met het muteren binnen de beleggingsfondsen en/of binnen de beleggingsportefeuille van het fonds.

Immers, naast vaste kosten voor het vermogensbeheer, zijn met het beheer van de beleggingen ook transactiekosten gemoeid. Transactiekosten worden direct of indirect ten laste van het rendement van de beleggingen gebracht omdat deze zijn verwerkt in de aan- en verkoopprijzen van de beleggingsinstrumenten en zijn zodoende niet gespecificeerd in het jaarverslag. Transactiekosten bestaan afhankelijk van over welke beleggingssoort het gaat uit expliciete broker fees en/of indirecte bid/aks spreads en eventuele taxes and charges. Het laatste is afhankelijk van de beleggingssoort en het land waar de onderliggende belegging genoteerd is.

Het totaal van de beide kostensoorten, vast en variabel, wordt de Total Cost of Ownership genoemd. De Pensioenfederatie heeft daarover in februari 2016 een update van haar document 'Aanbevelingen Uitvoeringskosten' uitgebracht. Desalniettemin dient de lezer zich er echter van bewust te zijn dat er in internationale context nog geen eenduidige definitie van Total Cost of Ownership bestaat.

De periodieke 'vaste' kosten zoals managementvergoeding en service fees zijn ten aanzien van het mandaat gebaseerd op de vermogensbeheerovereenkomst en ten aanzien van beleggingen in beleggingsfondsen op de juridische documentatie van de betreffende beleggingsfondsen. Ten aanzien van beleggingsfondsen is als vertrekpunt gebruik gemaakt van de 'total cost of ownership' (TCO) zoals die in de Essentiële Beleggersinformatie (verkort prospectus) is gerapporteerd door de fondsbeheerder. De variabele kosten binnen, op basis van discretionaire mandaten, beheerde portefeuilles en/of op het door het 'look through' principe verkregen informatie uit de BNP Paribas (BNPP) beleggingsfondsen worden gebaseerd op de werkelijke transactievolumes gedurende het jaar exclusief administratieve boekingen, eventuele in-kind leveringen, dubbeltellingen, etc.

De hierboven beschreven werkwijze geeft een goed zicht op de integrale beleggingskosten los van het feit of deze kosten 'geboekt' zijn of niet.

Daar waar mogelijk probeert onze vermogensbeheerder door haar inkoopkracht om de vaste kosten in beleggingsfondsen te reduceren door een korting te krijgen op de management fee van de aanbieder. Doordat wij relatief veel in actief beheerde beleggingsfondsen hebben belegd zijn deze kosten relatief hoog vergeleken met andere pensioenfondsen.

De vaste vergoeding die wij aan vermogensbeheerder BNP Paribas Investment Partners betalen stijgen als de omvang van het belegd vermogen stijgt. De vermogensbeheerder heeft een fixed fee betaald van € 180, - duizend exclusief BTW op jaarbasis. De dienstverlening die we hiervoor ontvangen van BNP Paribas Investment Partners bestaat uit:

- a. Uitvoeren van het overall portefeuillebeheer (tactische asset allocatie, selecteren en monitoren externe managers, etc.) zoals vastgelegd in het beleggingsmandaat.
- b. Het gevraagd en ongevraagd adviseren van de beleggingscommissie op elk denkbaar onderdeel van de beleggingsportefeuille (strategische asset allocatie, actief/passief beheer, rentehedge, etc.)
- c. Het leveren van managementrapportages, risicorapportages, lookthrough rapportages, DNB- en administratieve rapportages.
- d. Op kwartaalbasis participeren in de vergaderingen van de beleggingscommissie.

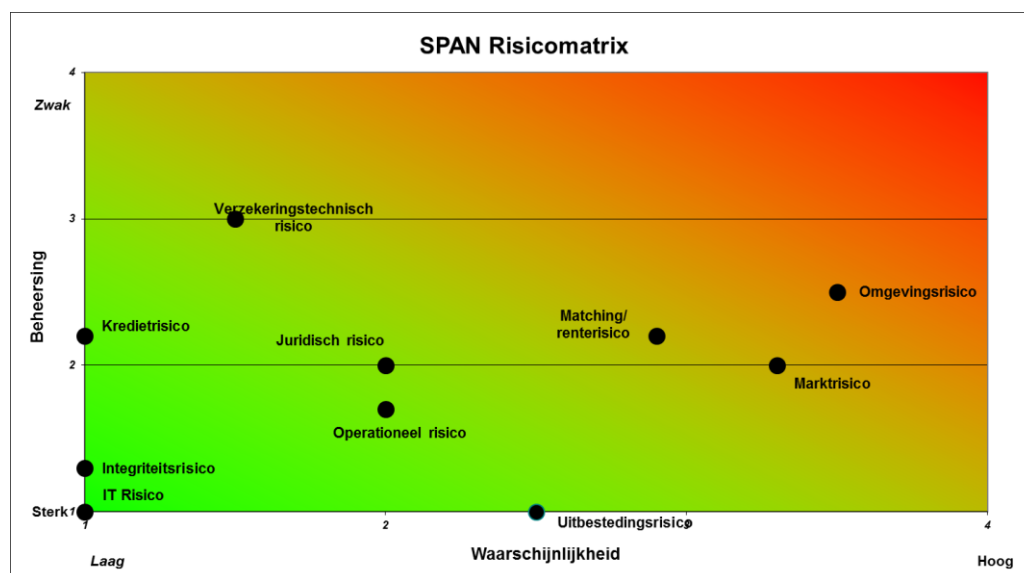
3. Risicoparagraaf

Het bestuur evalueert op jaarlijkse basis minimaal twee keer een risico analyse. Dit om voor een adequaat risicomanagement en in verband met de verantwoording die het bestuur hierover dient af te leggen. Alle risico's zijn in hoofdlijnen vastgelegd in een apart document. In 2017 zijn deze risico's op hun voortgang verder besproken in bestuursvergaderingen en als zodanig vastgelegd in de notulen.

Onderstaand treft u een nadere toelichting aan op de voornaamste risico's volgens FIRM, die door het bestuur zijn onderkend, evenals het beleid van het bestuur voor het mitigeren van de risico's:

- Financiële Risico's
 - Matching-/Renterisico
 - Marktrisico
 - Kredietrisico
 - Verzekeringstechnisch risico
- Niet Financiële Risico's
 - Omgevingsrisico
 - Operationeel risico
 - Uitbestedingsrisico
 - IT-Risico
 - Integriteitsrisico
 - Juridisch risico

Deze strategische risico inschatting door het fonds is als volgt weer te geven:

Financiële Risico's

Matching-/Renterisico

Het Matching-/Renterisico is het risico als gevolg van onvoldoende afstemming van activa en passiva op het gebied van rente, valuta, inflatie en liquiditeit.

Het fonds heeft een lange termijn visie op het matching-/renterisico. Door het fonds wordt dit risico als een van de drie grootste risico's beoordeeld.

- Het bestuur heeft bewust gekozen om het renterisico slechts gedeeltelijk af te dekken door te beleggen in LDI fondsen. Gezien de lage rente en de verwachting dat op langere termijn de beleggingen herstel zullen laten zien, is het geld aangewend voor het verkrijgen van rendement in plaats van het afdekken van risico. Het bestuur monitort en bespreekt het risico, en evt. acties, maandelijks op de bestuursvergadering. Omdat de rente stabiel laag is, is het risico niet verder toegenomen. Het bestuur heeft besloten voorlopig geen verdere stappen hier in te nemen.
- Het fonds belegt ongeveer de helft in niet-Euro valuta, en loopt daarmee een valutarisico. Het bestuur heeft besloten het valutarisico niet af te dekken, vanwege de beheersing van de Investment Manager van aanwezige risico's, de verwachte uitmiddeling op lange termijn, het verbonden kosten aspect en de afdekking van het valutarisico geen extra rendement oplevert voor het fonds. Hierdoor acht het fonds het risico hiervan beperkt.

- Het inflatierisico wordt klein geschat, refererend naar de ALM. Deze analyse bevestigt dat het inflatierisico relatief laag blijkt te zijn.
- Het liquiditeitsrisico is niet groot. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities, rekening houdend met directe beleggingsopbrengsten. Bovendien heeft het fonds een stand-by krediet faciliteit van € 250 waarmee het risico verder wordt beperkt.

Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van financiële instrumenten binnen de beleggingsportefeuille. Dit is het tweede risico wat door het fonds als een van de drie grootste risico's wordt beoordeeld ook vanwege de hoge marktvolatiliteit.

Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd directe invloed op het beleggingsresultaat, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde waarbij wijzigingen onmiddellijk worden verwerkt in het saldo van baten en lasten. Diversificatie van de portefeuille door beleggingen in fondsen en spreiding over meerdere fondsen dempt het marktrisico. Het fonds belegt in meerdere fondsen met regio-spreiding en valuta-spreiding.

Het fonds verwacht voor het marktrisico te worden beloond in de vorm van een extra rendement. Het marktrisico vormt daarmee voor het fonds een belangrijke bron om zijn (voorwaardelijke) indexatieambities te kunnen realiseren. Het fonds beheerst het marktrisico doordat het fonds een beleggingscommissie (intern) heeft die de markt trackt en bestuur adviseert, externe consultants raadpleegt indien gewenst en doordat het fonds belegt in beleggingsfondsen en niet rechtstreeks in vastgoed, aandelen of complexe producten. Bovendien wordt de performance van vermogensbeheerder maandelijks geëvalueerd en vindt er overleg plaats met vermogensbeheerder op kwartaalbasis. Het bestuur heeft in 2017 besloten te stoppen met de automatische tactische asset allocatie door de vermogensbeheerder. Na een evaluatie is gebleken dat hier geen toegevoegde waarde was te constateren.

In 2017 heeft er een ALM-studie plaatsgevonden. Het doel van de ALM studie was om een beleggingsbeleid vast te stellen passend bij de doelstellingen en risicobereidheid, met daarbij een afbouw van rentedekking te onderzoeken. De conclusie van de uitgevoerde ALM studie en daarop volgende analyses en discussies is dat er een tendens is om het risico af te bouwen. Op korte termijn zullen er echter geen aanpassingen aan het strategisch beleid plaatsvinden. Het huidige strategische beleggingsbeleid past bij de doelstelling en risicobereidheid van het fonds. Dynamische renteaftdekking en rentestafel zullen niet mechanisch worden ingevuld maar als startpunt van discussie gehanteerd worden. In de ALM-studie zijn de volgende risico- en rendementsmaatstaven onderzocht:

- de ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad;
- het pensioenresultaat;
- de kans op korten en toeslagverlening.

Gezien de huidige dekkingsgraad zal het rendement primair worden gebruikt om de buffer te vullen. Uit de ALM-studie van 2017 is gebleken dat met een basisverdeling van 65% vastrentende waarden en 35% aandelen over de lange termijn gezien een gemiddeld rendement van 2,9% haalbaar is.

Het bestuur heeft beoordelingscriteria vastgesteld voor de beleggingsmix vanuit de risicobereidheid. Die vertalen zich in pensioenresultaat, kortingskans, bijstortingskans.

Voor het pensioenresultaat zijn grenzen in de haalbaarheidstoets vastgelegd (mediaan pensioenresultaat minimaal 95%, maximale afwijking in slecht weer 25%). Verder staan er grenzen voor het VEV in de ABTN, namelijk minimaal 20,5% en maximaal 26,5%. Alleen een afwijking van deze grenzen naar beneden wordt als acceptabel gezien. De VEV is vooral een uitvloeisel van het beleid.

Verder is vastgelegd dat de kortingskans en bijstortingskans maximaal gelijk mogen zijn aan die op basis van de huidige mix.

Tevens is naar aanleiding van de ALM een deelnemers enquête in 2017 uitgevoerd. Onderwerpen waren de risicobereidheid, maatschappelijk verantwoord beleggen en de communicatie door het pensioenfonds. De meting van risicobereidheid en mening over maatschappelijk verantwoord beleggen geeft geen aanleiding om het beleid van het fonds bij te stellen.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij verplichtingen niet kan nakomen. Kredietrisico dat wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds actief is, is beperkt, omdat er alleen wordt belegd in beursgenoteerde beleggingsfondsen. Vanwege het feit dat volledig in fondsen is belegd, heeft het pensioenfonds geen actief beleid in verband met het kredietrisico.

Met betrekking tot de premienota's voor kosten plus opslag, deze worden op tijd gestuurd en er wordt

gecontroleerd of deze voldaan zijn. De waarschijnlijkheid op default bij sponsor wordt niet groot geacht, en indien deze zou optreden, kan en moet het fonds de regeling in lijn brengen met de door sponsor dan wel of niet betaalde premie.

Verder heeft het fonds nog saldi staan op de bankrekeningen bij de Kasbank en ABNAMRO. Gezien de hoogte van deze saldi acht het bestuur het risico hiervan gering.

Verzekeringstechnische risico's

Onder verzekeringstechnisch risico wordt verstaan het risico dat uitkeringen niet gefinancierd kunnen worden als gevolg van onjuiste of onvolledige aannames en grondslagen.

De belangrijkste actuariële risico's zijn het lang leven-, overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico.

Het belangrijkste actuariële risico is het langlevensrisico (het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen). Als gevolg hiervan is dan de pensioenvermogensopbouw niet toereikend voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. Voor mannen en vrouwen worden de sterftetekansen ontleend aan de AG generatie tafels AG 2016.

Omdat deze tafels gebaseerd zijn op bevolkingssterfte, is daarbij nog een correctie gemaakt op basis van specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie om zo te komen tot voor het fonds prudente verzekeringstechnische grondslagen.

De uitruiltabellen, zoals gepubliceerd in het AT&T Pensioenreglement zijn gebaseerd op de AG generatie sterftetafels AG 2016, met dezelfde sterftekanscorrectie als bij de voorziening, sekseneutraal gemaakt met de verhouding Mannen/Vrouwen 90/10.

De technische voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De technische voorzieningen worden berekend op basis van de rentetermijnstructuur, zoals maandelijks wordt gepubliceerd door De Nederlandsche Bank. (DNB rentetermijnstructuur 31 december 2017).
- De overlijdenskansen zijn ontleend aan de prognosetafels AG 2016 (AG prognosetafel 2016, startjaar 2018)
- De ervaringssterfte zijn op basis van de specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie van het fonds en zijn inkomensafhankelijk gemaakt op basis van de ervaringssterfte tabel van de actuaaris.
- Het partnersysteem is vastgesteld op Onbepaald partnersysteem. Na de pensioendatum wordt de voorziening vastgesteld op basis van het bepaalde partnersysteem.
- Gehuwdheidsfrequenties: vóór de pensioenleeftijd (65 jaar) wordt uitgegaan van cijfers van het CBS 2016, inclusief samenwonend.
- Leeftijdsverschil man – vrouw: 3 jaar, waarbij man ouder dan vrouw aangehouden wordt
- Vaststelling leeftijd: De leeftijden worden in maanden en jaren nauwkeurig bepaald.
- Voor de kosten wordt uitgegaan van 2% excassokosten plus € 1.194 (einde 2017)

Catastrofes/calamiteiten hebben veel impact maar worden naar waarschijnlijkheid relatief laag geacht. Meer deelnemers werken gespreid en van huis. Pensioenadministratie en vermogensbeheer zijn uitbesteed en niet alle afhankelijk van pensioenbestuur/medewerkers.

Niet Financiële Risico's

Omgevingsrisico

Onder omgevingsrisico wordt verstaan het risico als gevolg van veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat. Dit is het derde en grootste risico wat door het fonds als zodanig beoordeeld wordt.

Veranderingen in wetgeving kunnen een risico vormen maar de impact zal in vele gevallen niet beperkt zijn tot enkel het pensioenfonds maar leidend tot een veranderend pensioenklimaat in geheel Nederland (zoals bijvoorbeeld de verhoging pensioenleeftijd). Doordat het fonds een gesloten fonds is, hebben sommige veranderingen in wetgeving een mindere impact.

Veranderingen in "governance" (commissies, rapportages naar toezichthouders, toezicht, analyses en studies, met de daar bijbehorende proces-en systeemaanpassingen etc.) trekken relatief een grote wissel op tijd en budget voor een klein slapend pensioenfonds en vormen daarmee een relatief groot risico. Het bestuur houdt zich op de hoogte van veranderingen in wet- en regelgeving (bijgestaan door externen), en zorgt er voor te voldoen aan de minimale eisen. Vanuit kostenooptpunt, en omdat het fonds relatief klein is, worden prioriteiten, nu en noodzaak wel uitvoerig gewogen.

Potentiele claims vormen aan de ene kant een relatief groot risico omdat een enkel geval op een klein deelnemersbestand relatief veel impact heeft. Aan de andere kant heeft het pensioenfonds nog nooit een formele klacht ontvangen. Het bestuur/administratie is vroegtijdig betrokken bij eventuele fouten of omissies die optreden.

De premie wordt vastgesteld per jaar en bestaat alleen uit kosten en opslag. Het fonds heeft geen reputatieschade, anders dan de schade die de pensioensector als geheel trof en minder dan de schade die de pensioenfondsen die (waarschijnlijk) moeten korten opliepen. Dit wordt verder door het fonds bewaakt door regelmatig over de actuele situatie te communiceren met deelnemers (nieuwsbrieven, website).

Verder heeft het fonds een communicatieplan.

Operationele risico's

Operationeel risico is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting en procesuitvoering. Dit risico wordt gemitigeerd door het documenteren van de processen, het identificeren van de bij de uitvoering van die processen optredende risico's evenals van de met het oog daarop getroffen beheersmaatregelen.

Bij het fonds is geen sprake van structurele gegevensverwerking. Zo doet het fonds zelf geen rechtstreekse betalingen en kunnen ook niet door het fonds verricht worden. Van dubbelfuncties is bij het fonds geen sprake meer.

Continuïteit van bestuursbezetting is in principe een risico wat door het bestuur wordt beoordeeld als een operationeel risico. Het vinden of houden van bestuursleden die zowel voldoende tijd als relevante kennis hebben, blijft een uitdaging. Bij een mogelijke onderbezetting, zou het bestuur kunnen aanlopen tegen het gegeven dat besluiten niet rechtsgeldig genomen kunnen worden. Hiernaast zou in het geval van mindere kennis en kunde van het bestuur, het collectief onder druk komen te staan, waarbij besluiten op basis van een onvoldoende kennis niveau genomen zouden kunnen worden. Een risico wat de reputatie van het fonds kan schaden als blijkt dat door capaciteit- of kennis- tekort de deelnemers worden geconfronteerd met mogelijk negatieve financiële gevolgen. Mocht dit risico zich voordoen dan kan het bestuur besluiten tot overgaan van inhuren van externe expertise, met een negatief gevolg van hogere kosten.

Voor het komend jaar ligt de focus op het doorvoeren van de vereisten conform de nieuwe wet op bescherming van persoonsgegevens.

Uitbestedingsrisico

Onder uitbestedingsrisico wordt verstaan het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Voor het fonds houdt het uitbestedingsrisico vooral het risico in dat de externe beheerders, de vermogensbeheerder en de administrateur, niet handelen conform de opgestelde en overeengekomen overeenkomsten en mandaten. Om dit risico te beheersen volgt het fonds de externe partijen aan de hand van rapportages en voortgangsbesprekingen. Zowel pensioenadministratie als vermogensbeheer kunnen vrijwel direct weggehaald worden bij de huidige uitbestede partijen.

Voorts zijn met de externe uitvoerders overeenkomsten en SLA's gesloten, daarnaast zijn beleggingsrichtlijnen afgesproken en afspraken gemaakt over periodiek af te geven SLA-rapportages en ISAE 3402 type II verklaringen.

De vermogensbeheerder, BNP, heeft een ISAE 3402 type 2 rapport verstrekt aan het pensioenfonds over 2017. Met betrekking tot dit risico zijn er door de auditor geen afwijkingen geconstateerd in processen ten aanzien van beveiliging en autorisatie van personen en systemen. BNP wordt door de grote Amerikaanse kredietbeoordelaars beoordeeld met een A, Aa3 en A+. Hiermee wordt het door het fonds geïdentificeerde continuïteits risico voldoende gewaarborgt. Verder wordt het portfoliomanagement uitgevoerd volgens gemaakte afspraken, accuraat en tijdig. Ook ten aanzien van derden worden afspraken op een juiste manier uitgevoerd volgens vastgelegde afspraken. Dit geldt tevens voor het proces ten aanzien van het doorvoeren van wijzigingen, ook hier zijn geen afwijkingen geconstateerd. Het gehele rapport wijst erop dat BNP volgens vastgelegde afspraken haar kwaliteit, continuïteit en integriteit op juiste manier uitvoert. Het rapport heeft voor het bestuur verder geen aanleiding gegeven om nadere verklaringen van BNP te vragen als vermogensbeheerder van het fonds.

De uitvoerder, Aon Hewitt, verstrekt een SOC I rapport (in overeenstemming met ISAE 3402) aan het pensioenfonds over 2017. Voor de periode 1 oktober tot en met 31 december heeft het fonds Bridgeletters ISAE3402 van RiskCo ontvangen.

Belangrijkste aspect in het rapport van AON en RiskCo ten aanzien van de uitbesteding en continuïteit betreft de overgang van activiteiten op het gebied van deelnemers- en aansprakenadministratie, uitkeringenadministratie en financiële administratie per december 2017 van Aon naar RiskCo. Het bestuur heeft inmiddels overleg gehad met betrekking tot deze overgang en is positief gestemd hierover. Deze overgang zal op termijn leiden tot een transitie naar een nieuw administratiesysteem bij RiskCo. De transitie zal geleidelijk worden doorgevoerd in een aantal fasen, waarbij een integriteitscontrole van de huidige administratie in Lifetime onderdeel vormt van de transitie. Tot het moment dat de transitie van data vanuit

Lifetime naar het nieuwe systeem is afgerond, neemt RiskCo diensten af van Aon op het gebied van IT en Facility Services (huisvesting). RiskCo conformeert zich aan het beleid van Aon op deze onderdelen. Het fonds zal blijven toezien op deze overgang en heeft geen aanleiding om verder verklaringen ten aanzien hiervan op te vragen.

In de SOC is aangegeven dat er geen afwijkingen zijn geconstateerd ten aanzien van de volledigheid en correctheid van de UPO's. Dit aspect is door het fonds in haar risicomanagement geïdentificeerd als een belangrijk risico, en met de SOC voldoet de uitvoerder aan het managen hiervan. Dit is ook van toepassing voor de uitkeringen, ook hier worden in de SOC geen afwijkingen geconstateerd, conform het belang voor het fonds. Vanuit een integriteits/kwaliteits aspect is het enige wat geconstateerd is een dat in de jaarlijkse review niet alle gebruikers met een autorisatie opgenomen waren, maar dat deze gebruikers wel de juiste rechten hadden.

Hiernaast heeft het pensioenfonds een SLA met de uitvoerder opgesteld en stuurt hier actief op. Verder heeft het fonds functiescheidingen, bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden vastgelegd. Er worden geen uitkeringen door het bestuur gedaan, noch kan het bestuur zelfstandig bij het geld. Er is geen sprake van structurele gegevensverwerking door fonds zelf en privacygevoelige informatie wordt zoveel mogelijk geanonimiseerd.

Van de Kas Bank heeft het bestuur tevens een ISAE 3402 type II rapport ontvangen over de periode 1 januari 2017 tot en met 31 december 2017. Aan de hand van dit rapport kan het bestuur een oordeel vellen over de kwaliteit van de Kas Bank als bewaarnemers van de effecten van SPAN en krijgt het inzicht in de punten waarvan Kas Bank zelf van mening is dat deze verbeterd moeten worden. Ook blijkt uit deze rapportage welke punten goed worden uitgevoerd door Kas Bank. De risico's die door het fonds ten aanzien van uitbestedingen zijn geïdentificeerd liggen op het gebied van continuïteit, integriteit en kwaliteit. Met betrekking tot de Kasbank dient vermeld te worden dat het fonds niet in individuele beleggingen participeert maar slechts in fondsen. Hiermee wordt het voornaamste risico gemitigeerd.

De afhankelijkheid van de Kas Bank wordt door het fonds als beperkt ingeschat. Het bestuur heeft verder kennisgenomen van de bevindingen van het ISAE 3402 rapport. Het verslag van de auditor geeft aan dat er veel bevindingen waren geconstateerd met betrekking tot de controle op reconciliaties. Het is positief dat Kas Bank de keuze heeft gemaakt haar data centers diensten en IT diensten niet meer onder eigen beheer te doen. Dit vergroot naar mening van het fonds de continuïteit van de Kas Bank. De door de Kas Bank opgezette Interne Controlesysteem geeft het bestuur voldoende vertrouwen in de integriteit en kwaliteit van de door de Kas Bank beheerde processen. In het ISAE geconstateerde resultaat van het toepassen van het 4 ogen principe bij 'Fund and Financial accounting' en het ontbreken van een penetratie test op de IT security level met de door de Kas Bank gegeven verklaring, geven voor het bestuur geen aanleidingen om nadere verklaringen van Kas Bank te vragen als bewaarnemers van de effecten van het fonds.

IT-Risico

Onder IT-Risico wordt verstaan het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening niet worden ondersteund door IT. Pensioen-, beleggings- en financiële administratie zijn volledig ondergebracht bij administrateur en vermogensbeheerder, en valt dus onder uitbestedingsrisico. AT&T Medewerkers die tevens bestuurslid zijn maken gebruik van het bedrijfsnetwerk, wat ook toegankelijk is vanuit een andere dan de kantoorlocatie (in geval van calamiteiten). Verder heeft het bestuur een alternatieve IT infrastructuur met e-mail en document opslag. Ter aanvulling, AT&T is een bedrijf waarbij IT processen 'Business as Usual' zijn.

Integriteitsrisico

Het integriteitsrisico betreft het risico dat de integriteit van het fonds wordt beïnvloed door niet integere of onethische gedragingen. Het bestuur wordt gescreend door de DNB. Het bestuur belegt in fondsen en niet rechtstreeks in aandelen, waarbij vermogensbeheer is uitbesteed en is handelen met voorwetenschap niet van toepassing. Het fonds heeft geen directe toegang tot de fondsrekeningen. Hiernaast kent het fonds een gedragscode die van toepassing is op alle leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de beleggingscommissie en het bestuursbureau. De gedragscode is in 2016 geactualiseerd. Daarnaast is een incidentenregeling en een klokkenluidersregeling opgesteld. In 2016 heeft het fonds een analyse gemaakt van het risico op belangenverstremming. Als onderdeel daarvan zijn de nevenfuncties van bestuur en bestuursbureau geïnventariseerd en in 2017 geactualiseerd.

Juridisch Risico

Onder juridisch risico wordt verstaan het risico samenhangend met veranderingen in, en naleving van wet- en regelgeving. Het fonds wordt in juridische veranderingen geadviseerd door een actuaaris en het houdt zelf de wijzigingen in wet- en regelgeving bij. Stukken van het fonds worden regelmatig beoordeeld of geëvalueerd door externen (DNB, of intern toezicht, of anderszins). Eventuele hiaten of vragen worden in bestaande contracten/documenten opgenomen of separaat toegevoegd. Contracten met pensioenuitvoerder en vermogensbeheer zijn doorgelicht door diverse experts (bestuur pensioenfonds, actuaaris, compliance officer/jurist werkgever), waarbij risico's zoveel mogelijk zijn afgedekt. Het bestuur heeft in 2016 besloten de actuariële werkzaamheden bij nieuwe partners onder te brengen, en daarbij een bewust een scheiding aangebracht in adviserende en certificerende werkzaamheden. Hierdoor wordt het risico hierin iets verlaagd.

4. Informatie over de verwachte gang van zaken

Er zijn geen relevante ontwikkelingen te melden en het vastgestelde beleid wordt verder gecontinueerd.

5. Bestuursaangelegenheden

Samenstelling bestuur

In verband met de Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds (zie ook de paragraaf over Pension Fund Governance) is een van de bestuurszetels toegewezen aan de gepensioneerden.

Deskundigheidsplan en opleiding

Een gewijzigd geschiktheidsplan is in juli 2017 vastgesteld. Toegevoegd zijn specifieke functieprofielen voor de voorzitter en overige bestuursleden.

De bestuursleden en het bestuur als geheel voldoen aan de geschiktheidseisen zoals die door de DNB worden gesteld.

Gedragscode

Het bestuur heeft in 2016 haar gedragscode geactualiseerd. Daarnaast is een incidentenregeling en een klokkenluidersregeling opgesteld. De gedragscode wordt jaarlijks ondertekend door het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de beleggingscommissie en het bestuursbureau. Doel van deze gedragscode is het waarborgen en handhaven van het vertrouwen in Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (SPAN) door belanghebbenden, evenals het voorkomen van integriteitsrisico's. De gedragscode kent daartoe algemene gedragsregels voor verbonden personen en aanvullende gedragsregels voor insiders.

Deze gedragscode is gebaseerd op de Model Gedragscode 2015 van de Pensioenfederatie. Het bestuur heeft geen incidenten geconstateerd met betrekking tot het niet naleven van de gedragscode in 2017.

Financieel crisisplan

Eind 2017 is het financieel crisisplan geactualiseerd en opgenomen in de ABTN van het fonds. Het bestuur onderscheidt verschillende fasen in een crisissituatie.

De eerste fase vangt aan wanneer de beleidsdekkingsgraad daalt tot onder het niveau van het vereist eigen vermogen. In deze fase zullen de sturingsmaatregelen zoals beschreven in de ABTN op de gebruikelijke manier worden uitgevoerd. Deze situatie wordt niet verder uitgewerkt in dit financieel crisisplan.

De tweede fase vangt aan wanneer de beleidsdekkingsgraad daalt tot onder het niveau van het minimaal vereist eigen vermogen. De te nemen maatregelen zijn afhankelijk van de economische verwachtingen voor de korte en lange termijn. Er worden geen toeslagen verleend. Als deze situatie vijfmaal wordt vastgesteld en de actuele dekkingsgraad ook nog onder het vereiste minimale vermogen ligt, zal worden gekort. Mocht er gedurende deze periode van vijf jaar geen uitzicht op verbetering zijn, dan kan het bestuur besluiten om eerder te korten.

De derde fase vangt aan wanneer de actuele dekkingsgraad daalt onder het niveau van de kritische dekkingsgraad, onder de 100%, zoals beschreven in de ABTN.

De maatregelen die het fonds ter beschikking staan zijn het toeslagenbeleid, het kortingsbeleid en beleggingsbeleid. In de ABTN worden verder de mate van inzetbaarheid, de effecten daarvan en communicatie toegelicht.

Geschillencommissie

Indien een geschil ontstaat tussen het pensioenfonds en een belanghebbende bij het pensioenfonds, zoals vermeld in artikel 21 van de statuten, dient de belanghebbende zich te wenden tot het bestuur van het pensioenfonds. Indien het bestuur en de belanghebbende niet tot een oplossing van het geschil komen, geldt de SPAN klachten- en geschillenprocedure zoals die is vastgesteld op 15 juli 2015.

Er zijn in het afgelopen jaar geen geschillen en/of klachten binnengekomen bij het bestuur.

Toezichthouder

Het afgelopen jaar zijn er aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Het herstelplan is door DNB formeel goedgekeurd op 19 mei 2017. SPAN heeft ook een haalbaarheidstoets ingediend.

In juni 2017 heeft DNB aangegeven dat zij SPAN aanmerkt als een fonds met verhoogde kwetsbaarheid. DNB heeft SPAN daarom verzocht een toekomstplan op te stellen.

SPAN heeft geconstateerd dat drie van de gehanteerde indicatoren de facto neerkomen op de conclusie dat het fonds gesloten is.

Naar onze mening doen deze indicatoren geen recht aan het feit dat SPAN een doorlopende uitvoeringsovereenkomst heeft met de werkgever, waarin deze zich verplicht heeft om de uitvoeringskosten te betalen en om in specifieke omstandigheden bij te storten.

Het toekomstplan is op 21 juli 2017 ingestuurd; op 21 december 2017 heeft DNB aangegeven het plan

voldoende concreet en realistisch te vinden.

SPAN heeft verder enquêtes beantwoord over EMIR en niet-financiële risico's.

Kwetsbaarheidsanalyse

In 2017 heeft SPAN haar kwetsbaarheidsanalyse geëvalueerd. De volgende aandachtsgebieden zijn hierbij benoemd.

De regeling is gesloten

Er is een doorlopende uitvoeringsovereenkomst met de werkgever. Overleg heeft geen aanleiding gegeven om te veronderstellen dat de werkgever de uitvoeringsovereenkomst wil opzeggen, tevens zal dit ook alleen in overleg kunnen. De werkgever verplicht zich om jaarlijks de kosten van het fonds te voldoen en heeft daarnaast een bijstortingsverplichting als de dekkingsgraad lager is dan 100%. In de ABTN is vastgelegd dat als de situatie zich voordoet dat de werkgever de kosten niet meer betaalt, het bestuur het bestaansrecht van het fonds heroverweegt.

Het fonds heeft met ingang van ultimo 2014 een extra kostenvoorziening opgenomen gebaseerd op de toekomstige cashflows gedurende een periode van 3 jaar, inclusief de kosten van liquidatie.

Financiële situatie/ beleggingsbeleid

De haalbaarheidstoets uit 2017 laat zien dat de uitkomsten binnen de gedefinieerde grenzen liggen.

- Mediaan pensioenresultaat 99,5% (Min. 95%)
- 5e percentiel pensioenresultaat 74,8%
- Relatieve afwijking =24,9% (Max. 25%)

SPAN bevindt zich in een reservetekort. Het herstelplan (geactualiseerd in 2017) laat zien dat herstel binnen 10 jaar mogelijk is.

Draagvlak en governance

Het beëindigen van de opbouw betekent niet dat het fonds geen aandacht meer vergt. De meeste werkzaamheden (en bijbehorende kosten) lopen gewoon door. Omdat er geen opbouw meer plaatsvindt, zal de rechtenadministratie minder tijd vergen. De overige zaken op de bestuursagenda blijven echter even relevant en de eisen vanuit het (intern) toezicht zullen eerder toe- dan afnemen. Dit is in contrast met de aandacht die de werkgever en werknemers zullen hebben voor een gesloten fonds. Naarmate de opbouw in de nieuwe regeling aan gewicht wint, zal de focus meer op deze regeling komen te liggen, en wordt het naar verwachting moeilijker om personen te vinden die geschikt zijn voor een functie in het bestuur of het verantwoordingsorgaan.

De laatste vacatures (toetreding gepensioneerde tot het bestuur en vervanging van een bestuurslid namens de werkgever) zijn binnen een redelijke termijn vervuld. Ook het verantwoordingsorgaan en de beleggingscommissie hebben een volledige bezetting. Voor bestuursleden geldt echter dat er voldoende geschiktheid aanwezig moet zijn voorafgaand aan toetreding tot het bestuur. Dit is altijd nog mogelijk gebleken door middel van een opleidings- en inwerktraject. Mocht dat niet het geval zijn, dan kan gekozen worden voor een extern bestuurslid. Dit leidt echter tot verhoging van de kosten en verdere vermindering van de betrokkenheid van de werkgever bij het fonds.

Beleidsplan 2017 -2020

In de komende periode zal het pensioenfonds naar verwachting blijven bestaan, tenzij zich relevante ontwikkelingen voordoen waardoor een overdracht naar een andere uitvoerder een interessante optie wordt. Minimaal tweemaal per jaar worden de toekomstmogelijkheden actief tegen het licht gehouden. De stand van zaken bij de uitvoerder wordt continu gemonitord, onder andere door middel van een kwartaaloverleg. Als dat nodig zal blijken, zal het bestuur een nieuwe uitvoerder zoeken met behulp van een consultant.

Uitbesteding

De pensioenadministratie was uitbesteed aan Aon Hewitt, per 1 december 2017 zijn deze activiteiten door RiskCo overgenomen. SPAN heeft een systematiek van SLA-rapportage en per kwartaal een werkoverleg.

De beleggingen voor risico van de deelnemers zijn ondergebracht in beleggingsfondsen bij BNP Paribas Investment Partners. Voor deze beleggingen zijn profielen vastgesteld. De beleggingen van individuele deelnemers volgen deze profielen. Er is geen mogelijkheid om voor individuele fondsen te kiezen.

Het uitbestede vermogen bij BNP Paribas Investment Partners wordt maandelijks gevolgd door het bestuur en de beleggingscommissie. Hierbij worden de prestaties van BNP Paribas Investment Partners afgezet tegen benchmarks en vergelijkbare fondsen. Tevens worden er regelmatig andere marktpartijen uitgenodigd om het bestuur en beleggingscommissie meer inzicht te geven in alternatieven en als referentiepunt voor de prestaties van BNP Paribas Investment Partners. Elk kwartaal is er overleg met BNP Paribas over de behaalde resultaten, de vooruitzichten en specifieke vragen.

Sinds 2012 wordt het fonds ondersteund door middel van een Bestuursbureau. In een overeenkomst met Edmond Halley BV zijn naast de algemene van belang zijnde contractuele afspraken, de aard, inrichting en omvang van de werkzaamheden van het Bestuursbureau overeengekomen.

Begin 2016 heeft het bestuur besloten een tender uit te schrijven voor de actuariële dienstverlening. Op grond van de Code Pensioenfondsen moet de actuaaris iedere 4 jaar geëvalueerd worden, en hiernaast heeft het bestuur besloten om striktere scheiding van advisering en certificering aan te brengen door deze uit te laten voeren door twee verschillende bureaus. Het resultaat van deze tender is dat per juli 2016 het bestuur een contract is aangegaan met Sprenkels & Verschuren voor actuariële advisering en met Triple A voor certificering.

Externe accountant

In 2014 heeft het bestuur de dienstverlening van de accountant geëvalueerd en vervolgens offerte gevraagd aan een drietal kantoren. Uit deze offertes is vervolgens de keuze gevallen op BDO. Conform het beleid wordt deze dienstverlening iedere vier jaar geëvalueerd.

Communicatie

In maart 2017 is een gewijzigd communicatieplan vastgesteld op basis van de bepalingen in de Wet Pensioencommunicatie. Het fonds heeft een website waar informatie gevonden kan worden met betrekking tot de stand van zaken, statuten en reglementen, financiële informatie, brochures, formulieren, het persoonlijk pensioen kapitaal (PPK), specifieke gebeurtenissen en een archief. Aan deze website is in 2017 Pensioen 1-2-3 toegevoegd.

In 2017 zijn nieuwsbrieven gestuurd in de maanden februari en september. Daarin is onder andere aandacht besteed aan de financiële situatie van het fonds, de beleggingsstrategie van het fonds, het doorbeleggen na pensioendatum, het indexatiebeleid, communicatie en een deelnemersonderzoek.

In oktober/november 2017 heeft een deelnemersonderzoek plaatsgevonden over drie onderwerpen: risicobereidheid, maatschappelijk verantwoord beleggen en de communicatie door het pensioenfonds. Relatief veel gewezen deelnemers en gepensioneerden hebben meegedaan aan dit onderzoek (response rate was 26% wat hoog is in vergelijking met andere ondernemingspensioenfondsen). De algemene teneur is dat men positief is over SPAN en zich betrokken voelt bij het fonds. De meting van risicobereidheid en mening over maatschappelijk verantwoord beleggen geeft geen aanleiding om het beleid van het fonds bij te stellen. Wel is gebleken dat de kennis over deze onderwerpen verbeterd kan worden. Het bestuur zal hierop inspanningen verrichten om op een zinvolle manier de dialoog met de betrokkenen aan te kunnen gaan. De communicatie van het fonds wordt over het algemeen positief beoordeeld. Enkele concrete suggesties, zoals het vergroten van de gevoel van betrokkenheid, draagvlak en zekerheid, uit het onderzoek zullen opgepakt worden door middel van een verbetering van communicatie over onderwerpen die beleggingen en ESG betreffen.

Haalbaarheidstoets

Het bestuur heeft de volgende ondergrenzen vastgesteld voor het pensioenresultaat:

Ondergrens verwacht pensioenresultaat bij feitelijke financiële situatie	95%
Maximale afwijking bij feitelijke situatie in slechtweerscenario	25%

De in 2017 uitgevoerde haalbaarheidstoets voldeed aan deze ondergrenzen. Dat is een indicatie dat het beleid aansluit bij de gekozen ambitie.

6. Pensioenparagraaf

Binnen het pensioenfonds bestaan de volgende regelingen:

1. Het AT&T Pensioenreglement. Dit reglement is per 31-12-2013 beëindigd. Hierin bevinden zich alleen gepensioneerden en slapers.
2. Het Pensioenreglement (oud). Dit reglement is per 31-12-2005 beëindigd. Hierin bevinden zich alleen gepensioneerden en slapers.
3. Het Flex Pensioenreglement. Dit reglement is per 31-12-2005 beëindigd. Hierin bevinden zich alleen gepensioneerden en slapers.

Het AT&T Pensioenreglement

Met ingang van 1 januari 2014 is er voor alle werknemers van AT&T een andere pensioenovereenkomst van toepassing die niet door het pensioenfonds wordt uitgevoerd. De opbouw in het pensioenfonds is voor werknemers van AT&T met ingang van deze datum beëindigd.

Algemene ontwikkelingen in de pensioensector in 2017

Waar in het onderstaande gesproken wordt over de Pensioenwet kan in voorkomende gevallen ook de Wet verplichte beroepspensioenregeling aan de orde zijn.

1. Wetgeving

1.1 Pensioenwet en aanverwante regelgeving

Verzamelwet Pensioenen 2017

Deze wet is een verzameling van zeer uiteenlopende pensioenzaken. De wet is op 19 december 2017 aangenomen door de Eerste Kamer. Hieronder is een opsomming gemaakt van de onderwerpen waar de wetswijzigingen betrekking op hebben die in deze verzamelwet zijn opgenomen:

- Uitvoeringsreglement gesloten fondsen en het algemeen pensioenfonds;
- Elektronische informatieverstrekking;
- Periodieke vaste stijging variabele pensioenuitkering;
- Uitbreiden spreidingstermijn bij de variabele uitkering van 5 naar 10 jaar;
- Voorwaardelijkheidsverklaring;
- Raad van toezicht ondernemingspensioenfondsen;
- Verduidelijken aantal meetmomenten beleidsdekkingsgraad;
- Overgangsrecht website verplichting;
- Bevoegdheid tot waardeoverdracht bij herkansing;
- Procedure wijziging beroepspensioenregeling;
- Beroepsrecht verantwoordingsorgaan beroepspensioenfondsen;
- De Wet privatisering FVP wordt ingetrokken.

Waardeoverdracht

De 25-jaars rente per 30 september 2017 is gelijk aan 1,648%. Deze rente is bepalend voor de wettelijke tarieven bij individuele waardeoverdrachten in 2018. Deze rente is circa 0,8%-punt gedaald ten opzichte van 2017. Werkgevers en fondsen kunnen hierdoor bij een uitgaande waardeoverdracht geconfronteerd worden met een negatief resultaat. Een werkgever hoeft echter niet mee te werken aan een individuele waardeoverdracht indien de bijbetalingslast groter is dan EUR 15.000 en groter dan 10% van de overdrachtswaarde.

Op 30 augustus 2017 is het Wetsvoorstel waardeoverdracht klein pensioen naar de Tweede Kamer verzonden en op 12 december is het wetsvoorstel aangenomen in de Eerste Kamer. Dit wetsvoorstel vervangt het huidige recht van de pensioenuitvoerder tot afkoop van een klein pensioen naar het recht van de pensioenuitvoerder tot waardeoverdracht van een klein pensioen.

Het recht op afkoop klein pensioen blijft in twee gevallen mogelijk:

- Indien de gepensioneerde instemt met afkoop;
- Bestaande kleine pensioenen (voor datum inwerkingtreding wet) mogen worden afgekocht bij einde deelneming of pensioeningang. Wel heeft de gewezen deelnemer of gepensioneerde de mogelijkheid om bezwaar te maken.

Hele kleine pensioenaanspraken van maximaal EUR 2 per jaar vervallen van rechtswege bij einde deelneming (tenzij er sprake is van verhuizing naar een andere lidstaat).

Op 23 oktober 2017 heeft Staatssecretaris Klijnsma van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) een nota naar de Tweede Kamer gestuurd. In deze nota wordt onder meer verduidelijkt dat de bepalingen over de automatische waardeoverdracht van kleine pensioenen niet eerder dan 1 januari 2019 in werking zullen treden. Dit uitstel is toegepast, omdat de pensioensector tijd nodig heeft om zich voor te bereiden op de automatische waardeoverdrachten.

2. Financiële positie pensioenfonds

Dekkingsgraad pensioenfonds

De gemiddelde dekkingsgraad van de Nederlandse pensioenfonds is over heel 2017 gestegen van 102% naar 108%. De beleidsdekkingsgraad voor een gemiddeld pensioenfonds, gebaseerd op de gemiddelde dekkingsgraad van de afgelopen twaalf maanden, steeg in 2017 van 98% naar 106% - een forse groei. Deze eindstand voor 2017 is hoger dan het gemiddelde wettelijke vereiste minimum van 104,3%. De verwachting is dat slechts een beperkt aantal fondsen het jaar afsluit met een dekkingstekort. Er zijn zelfs fondsen waar indexatie weer in zicht komt. Zoals aangegeven is de dekkingsgraad van het fonds 111,2% en de Beleidsdekkingsgraad 110,3%. Beiden stijgen daarmee uit boven de gemiddelde dekkingsgraden.

2017 relatief stabiel jaar

Ondanks de nodige schommelingen was 2017 voor pensioenfonds een minder roerig jaar dan 2016. Sinds het eind van dat jaar is de 30-jaars rente per saldo met ongeveer 25 basispunten gestegen. Alleen op de hele korte looptijden daalde de rente. De hoogste gemiddelde dekkingsgraad (110%) werd bereikt op 1 november. De dekkingsgraad maakte geen grote sprongen, maar steeg gestaag gedurende het jaar.

Ontwikkelingen op de beurs

De beurskoersen stegen in 2017 dankzij een goed draaiende economie en groeiende wereldhandel, waardoor de winsten van bedrijven stegen. De stemming op de markt had regelmatig te lijden onder politieke onrust, zoals de verkiezingsuitslagen in Spanje en Frankrijk en de spanning tussen de VS en Noord-Korea. De centrale banken ondersteunden de markt met een ruimhartig monetair beleid, ook al besloot de ECB om het opkoopprogramma van staatsobligaties af te bouwen. De rentemarkt steeg iets gedurende 2017. Eind december bedroeg de 30-jaars swaprente ruim 1,5%.

De stijging van de swaprente leidde nauwelijks tot een daling van de pensioenverplichtingen. Hierbij speelt mee dat de Ultimate Forward Rate (UFR) in 2017 daalde van 2,9% naar 2,6%. Door die daling moeten voor de lange looptijden hogere verplichtingen worden aangehouden, wat de daling van de verplichtingen op de kortere looptijden teniet heeft gedaan. De UFR betekent dat pensioenfonds voor langlopende verplichtingen mogen uitgaan van een hogere rente dan de marktrente. Inmiddels is het verschil tussen de marktrente en de UFR flink teruggelopen.

Per saldo hebben de aandelenbeurzen het over 2017 goed gedaan met een gemiddeld rendement van 10%. Dat rendement is zonder het effect van een eventuele valuta-afdekking. De Amerikaanse dollar daalde 14% ten opzichte van de euro. Een eventuele valuta-afdekking zou een positief effect op het rendement hebben gehad. In tegenstelling tot de aandelenportefeuille daalde de vastgoedportefeuille met ruim 2%; de vastrentende waardenportefeuille bleef ongeveer gelijk. Met name de positieve ontwikkelingen op de aandelenbeurzen hebben de pensioenfonds geen windeieren gelegd.

3. Overige ontwikkelingen

Aantal pensioenfonds daalt snel

Door verdere consolidatie van het aantal pensioenfonds in 2017 daalde het aantal fondsen rap. Inmiddels zijn er nog maar zo'n 200 over. Tegelijkertijd kwamen er juist algemene pensioenfonds (APF-en) bij. Veel pensioenfonds werden bij een APF of bedrijfstakpensioenfonds (BPF) ondergebracht, daar waar dat bij APF-en meestal in eigen kringen gebeurt. De overblijvers zijn de grotere fondsen, die steeds professioneler worden bestuurd. De verwachting is dat op termijn ongeveer 100 pensioenfonds overblijven. Ook bij de andere uitvoerders, zoals verzekeraars, gaat de consolidatieslag door.

Contouren nieuwe pensioenstelsel zichtbaar in Regeerakkoord

In 2017 is het Regeerakkoord van kabinet Rutte III tot stand gekomen. Er is in het Regeerakkoord een paragraaf besteed aan Pensioen, nl. paragraaf 2.2 Vernieuwing van het pensioenstelsel. Hieronder zijn de belangrijkste punten uit deze paragraaf 2.2. opgesomd:

- Doorsneesystematiek wordt afgeschaft. Voor alle contracten wordt een leeftijdsonafhankelijke premie verplicht en krijgen de deelnemers een opbouw die past bij de ingelegde premie;
- Mensen blijven samen risico's delen;
- Sociale partners ontwikkelen een nieuw pensioencontract;
- Vorming van collectieve buffer, gevuld uit overrendement, voor bescherming tegen negatieve toekomstige ontwikkelingen (stijging levensverwachting, negatief rendement);
- Huidige verplichtstelling handhaven;
- Het streven in het Regeerakkoord was om begin 2018 op hoofdlijnen overeenstemming te hebben over de nadere invulling en in 2020 zou wetgeving afgerond zijn zodat de implementatiefase kan starten.

In het Regeerakkoord staat onder meer dat er individuele pensioenpotten moeten komen met behoud van de collectieve uitvoering en de verplichte deelname. Er is dus beoogd dat de doorsnee systematiek, waarbij iedereen dezelfde premie betaalt en hetzelfde pensioen opbouwt, wordt afgeschaft. Met de overgang naar individuele potten breekt Nederland met de jarenlange Defined Benefit (DB)-traditie (middelloonregelingen). Nederland is een van de weinige landen waar DB-regelingen nog het dominante model vormen.

Toezicht AFM

Het toezicht van de AFM is risico gestuurd. Dat betekent dat de AFM een risicoanalyse van de markt maakt en op basis daarvan de thema's in het toezicht kiest. De AFM stelde voor de jaren 2017 en 2018 de volgende drie prioriteiten:

- Het verkleinen van de ongewenste risico's in de financiële markten door regulier en thematisch toezicht;
- Het versterken en vernieuwen van het toezicht door gericht te investeren in technologie en methodieken;
- Het vergroten van de effectiviteit, efficiency en wendbaarheid van de organisatie van de AFM.

Voor 2017 had AFM voor de afdeling Pensioen en Verzekeren de volgende projectmatige activiteiten gepland:

- Werken aan beter overzicht voor de consument, door:
 - Onderzoek naar het activeren van kwetsbare consumentengroepen te ondersteunen;
 - Bij te dragen aan de ontwikkeling van één integraal financieel overzicht voor elke consument.
- Een vervolg op het Onderzoek Financiële opzet en informatie.

Voor 2018 heeft de AFM voor de afdeling Pensioen en Verzekeren de volgende projectmatige activiteiten gepland. Het hoofdthema is: Tegenvallende financiële positie na pensionering.

- Analyse van derde pijler producten;
- Beïnvloeding n.a.v. de uitkomsten van het pilotonderzoek dat in 2017 is uitgevoerd naar de kwaliteit van pensioenadvies aan werkgevers en, indien nodig, nader onderzoek;
- Onderzoek naar de mate waarin bij de uitvoering van beschikbare premiereregelingen het belang van de klant centraal staat, zowel in de informatieverstrekking, de productontwikkeling en de wijze waarop deelnemers worden begeleid bij het maken van een keuze voor een vaste of variabele uitkering;
- Onderzoek naar duidelijke, evenwichtige en correcte informatie inzake (overheid)pensioen;
- Bevorderen dat consumenten meer inzicht krijgen in hun financiële situatie na pensionering;

Toezicht DNB

In het rapport "Toezicht vooruitblik 2017" gaf DNB een overzicht van de prioriteiten van DNB in het toezicht op financiële instellingen. DNB wil het toezicht op pensioenfondsen versterken met de volgende speerpunten:

- Verandervermogen van pensioenfondsen;
- Effectiviteit van het bestuursmodel;
- Houdbaarheid van het bedrijfsmodel;
- Robuustheid van pensioenadministraties;
- Duidelijke verwachtingen bij deelnemers over mogelijke kortingen en het uitblijven van indexaties (vervolg onderzoek Financiële opzet en informatie).

DNB wil verder de professionaliteit van fondsen vergroten. DNB vraagt van besturen een evenwichtige en onderbouwde besluitvorming bij de financiële opzet en overgang naar een ander pensioencontract. Een goede, evenwichtige communicatie naar belanghebbenden is belangrijk. Opvolging van aanbevelingen naar aanleiding van eerdere (on-site) onderzoeken wordt steekproefsgewijs gecontroleerd. Bij grote pensioenfondsen vindt toezicht plaats op de kwaliteit van de (strategische en dagelijkse) besluitvorming en visievorming.

DNB heeft de toezichtthema's voor 2018 ook al gepubliceerd. DNB richt zich op de volgende hoofdthema's voor pensioenfondsen.

- Evenwichtige financiële keuzes dragen bij aan vertrouwen
Een evenwichtige en op lange termijn houdbare financiële opzet van pensioenfondsen is van belang om verwachtingen van deelnemers waar te maken en het vertrouwen te behouden;
- Toekomstgerichtheid
De grote veranderingen die in de omgeving van de pensioenfondsen plaatsvinden, maakt de noodzaak voor fondsen urgent om zich te focussen op de lange termijn;
- Beheerste pensioenuitvoering in een digitaliserende omgeving
Een robuust digitaal administratiesysteem is essentieel voor pensioenfondsen;
- Klaar voor pensioenfondsenrichtlijn IORP II
In 2019 zal de Europese richtlijn IORP II worden geïmplementeerd in nationale wetgeving. Onderdeel van IORP II zijn de concrete eisen aan de inrichting van de risicomanagementfunctie en sleutelfuncties.

DNB heeft ook de “Visie op Toezicht 2018-2022” gepubliceerd. In deze visie zet DNB de koers uit voor het toezicht voor de komende jaren en staan de volgende drie sector overstijgende speerpunten centraal:

- DNB speelt in op technologische vernieuwing;
- DNB stuurt op toekomstgerichtheid en duurzaamheid;
- DNB is streng op financieel-economische criminaliteit.

Mutatieoverzicht deelnemers

Per ultimo 2017 bedroeg het aantal deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden 504 (zie tabel 1)

Tabel 1 – Bestand Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (aantallen)

Aantallen	Deel - nemers	Gewezen deelnemers	Ingegane pensioenen				TOTAAL 2017	TOTAAL 2016
			Ouderdoms pensioen	Partner pensioen	Wezen pensioen	Arbeids ongeschikten		
Stand per 1 januari	0	439	50	10	4	1	504	511
Mutaties bij	0	0	10	1	0	0	11	3
Mutaties af	0	10	1	0	0	0	11	10
Stand per 31 december	0	429	59	11	4	1	504	504

Tabel 2 – Verdeling rechthebbenden naar geslacht

Aantallen	Deel - nemers	Gewezen deelnemers	Ingegane pensioenen				TOTAAL 2017	TOTAAL 2016
			Ouderdoms pensioen	Partner pensioen	Wezen pensioen	Arbeids ongeschikten		
Mannen	0	345	53	0	4	1	403	403
Vrouwen	0	84	6	11	0	0	101	101
Stand per 31 december	0	429	59	11	4	1	504	504

Tabel 3 – Verdeling rechthebbende naar reglement

Aantallen	Deel - nemers	Gewezen deelnemers	Ingegane pensioenen				TOTAAL 2017	TOTAAL 2016
			Ouderdoms pensioen	Partner pensioen	Wezen pensioen	Arbeids ongeschikten		
Flex+ AT&T Pensioenreglement	0	387	21	5	3	1	417	417
Het Pensioenreglement (oud)	0	42	38	6	1	0	87	87
Stand per 31 december	0	429	59	11	4	1	504	504

7. Beleggingsparagraaf

Algemeen

Door het fonds is in een apart document een beleggingsstrategie opgesteld waarvan hieronder de hoofdlijnen uiteengezet worden. Hierbij hanteert het fonds de volgende beleidscyclus. De start van deze cyclus vindt plaats bij het vaststellen van de doelstellingen en uitgangspunten. Vervolgens wordt het strategisch beleggingsplan ingevuld. Dit wordt geïmplementeerd en uitbesteed. Daarnaast worden maatregelen voor risicobeheersing vastgesteld. Vervolgens is er een proces van uitvoering, monitoring en daarna evaluatie en waar nodig bijsturen.

Het fonds hanteert een aantal beleggingsbeginselen voor het uitvoeren van haar beleid. Zo belegt het fonds voor de lange termijn, mede gezien de lange termijn verplichtingen van tientallen jaren. Een lange termijn beleggingsstrategie geeft ruimte om in principe risicovoller¹ te beleggen. Een overweging in zakelijke waarden zal hierbij op de lange duur een mogelijk hoger rendement opleveren tegen een aanvaardbaar risico². De hoogte van de dekkingsgraad zal mede van invloed zijn op het te voeren beleggingsbeleid. Door diversificatie wordt verder gestreefd naar een optimale risico - rendement verhouding. Hierbij wordt er een onderscheid gemaakt tussen een strategische en tactische visie.

Het fonds belegt via de investmentmanager BNP in beursgenoteerde beleggingsfondsen. Het fonds zal vooralsnog niet specifiek kiezen voor fondsen met als leidend beleggingsprincipe “maatschappelijk verantwoord beleggen (ESG – Environmental, Social and Corporate Governance, art. 135 lid 4 PW)” omdat:

- i. Het fonds primair een fiduciaire verantwoordelijkheid heeft naar de deelnemers toe.
- ii. Het fonds momenteel niet die specifieke expertise heeft om verantwoord een selectie te kunnen maken uit fondsen die uitsluitend volgens ESG principes beleggen
- iii. Het fonds zich vanzelfsprekend zal houden aan wettelijke bepalingen, zoals uitsluiting van beleggingen in clusterammunitie.

Om een beeld te hebben van de positie van de beleggingsfondsen op dit gebied, wordt de ESG-score van de beleggingsfondsen wel maandelijks gemonitord.

Kostenbeheersing is verder een integraal onderdeel van de beleggingsstrategie en een belangrijke overweging bij selectie van beleggingsfondsen.

Op basis van vastgestelde minimale en maximale waarden van de 10 jaars kapitaalmarktrente (vergelijk de DNB rentecurve) wordt in vaste stappen het renterisico afgedekt d.m.v. beleggingen in LDI-fondsen, waarbij echter opgemerkt dient te worden dat dit geen automatisme zal zijn. Zowel de beleggingscommissie als het bestuur zullen op basis van hun visie op renteontwikkelingen en algemene risicoperceptie hun standpunt in deze

¹ Risico opgevat als historische gewogen gemiddelde volatiliteit, zoals berekend door BNP Paribas

² Risico van de totale portefeuille zal meestal ongeveer 10% bedragen, maar niet meer dan 12% zijn.

bepalen.

Beleggingsbeleid/risicobeleid

Op basis van de beleggingsbeginselen heeft het fonds strategische en tactische doelstellingen geformuleerd. De strategische doelstellingen zijn als volgt gedefinieerd:

- Het beleggingsbeleid is primair gericht om te kunnen voldoen aan de verplichtingen (minimum vereist vermogen wordt geschat op 105% dekkingsgraad)
- Volgens het beleggingsbeleid zal er naar gestreefd worden om op de lange termijn te kunnen voldoen aan haar verplichtingen plus volledige prijsindexatie (rendement gemiddeld minimaal gelijk aan marktrente plus inflatie)
- Het beleggingsbeleid zal er op gericht zijn om een reservetekort te voorkomen (schatting: 130% dekkingsgraad nodig gebaseerd op basis van een 50% zakelijk – 50% vastrentende beleggingsmix)
- Het marktrisico – de potentiële (negatieve) rendementen van de verschillende asset categorieën - moet gereduceerd worden door toepassing van een diversificatiestrategie. Het marktrisico van de totale portefeuille mag de 12% niet te boven gaan.
- Het renterisico wordt gereduceerd door volgens een vastgestelde tabel – vanwege praktische redenen wordt de 10-jaarsrente hierbij als uitgangspunt genomen – te beleggen in LDI Solution Duration Matching beleggingsfondsen.

In het voorjaar van 2017 heeft het bestuur een ALM-studie uitgevoerd ter onderbouwing van het toekomstig te voeren strategisch beleggingsbeleid. Uitkomst van deze studie is dat geconstateerd kan worden dat het huidige strategische beleggingsbeleid past bij de doelstelling en risicobereidheid van het fonds. In de ALM-studie waren de volgende risico- en rendementsmaatstaven onderzocht:

- de ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad;
- het pensioenresultaat;
- de kans op korten en toeslagverlening.

In het najaar van 2017 is een onderzoek gedaan naar de voorkeuren van gewezen deelnemers en gepensioneerden op de volgende terreinen:

- Risicobereidheid;
- Maatschappelijk verantwoord beleggen;
- Communicatie.

Een relatief groot deel van de populatie heeft de enquête ingevuld. Het beeld over SPAN was positief. Voor wat betreft risicobereidheid en maatschappelijk verantwoord beleggen is een belangrijke conclusie dat deelnemers weinig weten over het beleggingsbeleid van SPAN. Een meerderheid geeft aan bereid te zijn een variabel pensioen te accepteren als dat leidt tot een hoger pensioen. Anderzijds hecht men aan een stabiel en zeker pensioen. Waar het gaat om maatschappelijk verantwoord beleggen heeft men geen duidelijk beeld over wat voor effect dat heeft op rendement en risico. De algemene teneur is dat het rendement primair is, maar er is wel draagvlak om in op ESG-gebied beter presterende bedrijven te beleggen. Voorsnog zijn de uitkomsten van het deelnemersonderzoek geen aanleiding geweest om de risicohouding of het beleggingsbeleid op het gebied van ESG aan te passen. Wel zal er een extra inspanning gedaan worden op de communicatie over het beleggingsbeleid.

Om de strategische doelstellingen te bereiken moet er voldoende vermogen zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Aangezien er geen premie-inkomsten meer zijn, maar ook geen te verwachten extra uitgaven – geen nieuwe toetreders; ontslag of arbeidsongeschiktheid zijn niet langer meer relevant - zijn de volgende instrumenten nog van toepassing.

Uitvoering renterisico: Door de duration van de beleggingen te matchen met de duration van de verplichtingen kan het rente risico verlaagd worden. Het beleid van het fonds is om afhankelijk van de rentestand en de visie van de vermogensbeheerder, de adviseurs en het SPAN bestuur over de te verwachten ontwikkelingen, het risico van een mogelijke verlaging van de rente op te vangen door een deel van de vastrentende waarden te beleggen in LDI fondsen. Conform de huidige duration-matching portefeuille wordt tot 25% van het renterisico afgedekt middels beleggingen in BNP Paribas LDI Solutions.

Er is nog geen duidelijkheid welke richting de renteontwikkeling gaat. Het beleid van de ECB zal op de langere termijn waarschijnlijk leiden tot een hogere rente, maar op de kortere termijn zijn nog behoorlijke fluctuaties in de rente te verwachten.

Daarom wordt er – zoals eerder gesteld - voor een gedeeltelijke rente afdekking van 25% gekozen. Het afschaffen van de renteafdekking zou tot een ca. 4% stijging van het Vereist Eigen Vermogen leiden. Dit wordt onwenselijk geacht.

De buffervorming: Een 'voldoende' grote buffer maakt het mogelijk om eventuele fluctuaties in het vermogen op te vangen zonder direct in de gevarenzone te komen van onderdekking. Het hebben van voldoende buffers – hoge dekkingsgraad - is ook een vereiste om voldoende rendement op het vermogen te kunnen genereren. Ook is een voldoende buffer nodig om de pensioenaanspraken te kunnen indexeren. Bij een aanname van een vaste inflatie kan het beleid, bij voldoende buffers, aangepast worden om de risico's

te minimaliseren door het renterisico tot zelfs 100% te gaan afdekken. Het bestuur zal dus continu een afweging maken tussen noodzaak tot rendement en risicoafdekking. Gezien de huidige dekkingsgraad zal het rendement primair worden gebruikt om de buffer te vullen. Uit de ALM-studie van 2017 gebleken dat met een basisverdeling van 65% vastrentende waarden en 35% aandelen over de lange termijn gezien een gemiddeld rendement van 2,9% haalbaar is.

Duurzaam beleggen: Het bestuur volgt de ontwikkelingen op het gebied van duurzaam beleggen. De keuze van beleggingen zal echter primair voor rendement zijn. Het bestuur heeft echter wel overleg met de vermogensbeheerder over ESG criteria bij de beleggingen. Gezien de huidige onzekerheden over geopolitieke ontwikkelingen, veranderingen binnen de Europese Unie, de Amerika First politiek, de hoge marktwaarderingen en het beleid van de ECB wordt er voor een defensieve beleggingsportefeuille gekozen.

De indexatie: Onvoorwaardelijke indexatie is, vanwege de zeer grote buffers die daarvoor noodzakelijk zijn, niet te garanderen. SPAN heeft als ambitie 100% van het afgeleide CPI te indexeren, wat bij een CPI van 2% naar onze verwachting neerkomt op een indexatie van 1,7%.

Om een indicatie te verkrijgen op welke positie in de economische cyclus we op dit moment verkeren (en dus welk beleid zal moeten worden gevoerd) gebruikt de Beleggingscommissie de volgende instrumenten en indicatoren

- Beleggingscommissie Maandelijks Dashboard
- BNP Performance Analyse
- Jaarlijkse Evaluatie Vermogensbeheerder
- Duration matching

Vanwege risico reductie d.m.v. diversificatie belegt het fonds in verschillende assets en regio's. Omdat ontwikkelingen niet gelijktijdig en soms zelfs tegengesteld kunnen zijn draagt beleggen in verschillende regio's bij aan de diversificatie en geeft het de vermogensbeheerder de mogelijkheid om tactisch in te spelen op ontwikkelingen. Hierbij dient echter opgemerkt te worden dat door de globalisatie en de toenemende correlatie, voornamelijk gedurende een (mogelijke) crisis, dat dit diversificatie instrument minder waardevol is gebleken.

Verder heeft de vermogensbeheerder de mogelijkheid om actief of passief te beleggen.

Wijzigen van posities in beleggingsfondsen gaat echter gepaard met relatief hoge kosten. Om de kosten van het tactisch beleid niet te hoog op te laten lopen heeft de vermogensbeheerder voorgesteld tactische asset allocatie te managen met behulp van beleggingen in futures¹ op een aantal indexen². Dit is onderdeel van het mandaat. Halverwege 2017 heeft SPAN de TAA geëvalueerd op basis van de resultaten van de afgelopen drie jaren en het jaar 2017. De bijdrage aan het resultaat is in deze hele periode licht negatief tot nihil. Daarom heeft het bestuur in 2017 besloten TAA door BNP niet langer toe te staan in het mandaat. Als gevolg hiervan zijn de posities in futures afgebouwd.

Renteafdekking is in principe een instrument bedoeld om risico te verminderen. Op de lange termijn zou dit een zogenaamde 'zero sum game' – rente komt uiteindelijk weer terug op de uitgangspositie - kunnen blijken te zijn, maar tegelijkertijd is het mogelijk om tactische posities in te nemen. Wanneer de rente relatief laag staat is de aanname dat het risico op verdere daling is afgenomen en het vanuit tactisch oogpunt wenselijk is om het renterisico minder af te gaan dekken. Tegelijkertijd is er het besef dat, vooral op de korte termijn, de renteontwikkeling niet te voorspellen is en dat de stand van de dekkingsgraad medebepalend zal zijn voor het beleid in deze.

Tijdens iedere bestuursvergadering vindt er een discussie plaats t.a.v. het renteafdekkingsbeleid, waarbij niet strikt gekeken wordt naar de op het moment geldende actuele marktrente, maar ook de dekkingsgraad en de marktontwikkelingen. Met betrekking tot de laatste worden economische groeiverwachtingen, de economische outlook van de vermogensbeheerder, de verwachtingen ten aanzien van de rente ontwikkelingen en de risicoperceptie meegewogen.

Strategisch wordt een beleid met een beleggingshorizon van minimaal 15 jaar gehanteerd. Tactisch is het noodzakelijk om rekening te houden met de 'normale' economische cyclus met een duur van ongeveer 4 a 5 jaar. Om rekening te houden met situaties welke als bijzonder risicovol gezien kunnen worden, kan het een noodzaak zijn om voor de korte termijn af te wijken van het met de vermogensbeheerder afgesproken mandaat.

Afhankelijk van de visie op de economische ontwikkelingen zal een meer of minder positief scenario gehanteerd worden, waarbij naargelang het mandaat mogelijk aangepast wordt.

Assetmix

¹ Bandbreedtes per beleggingscategorie mogen niet overschreden worden als gevolg van het gebruik van futures. De vermogensbeheerder zal maandelijks rapporteren op de ingenomen posities.

² EU Government bonds; EU en US Large Caps; Japan Equities; EM Global Index.

Er zijn twee beleggingsportefeuilles met ieder een eigen mandaat:

- Een rendementsportefeuille.
- Een duration-matching portefeuille; hierin is vanaf januari 2008 ongeveer 25% van het renterisico afgedekt middels beleggingen in BNP Paribas LDI Solution compartimenten conform de duration van de verplichtingen.

De huidige strategische mix voor de rendementsportefeuille is 49% zakelijke waarden en 51% vastrentende waarden.

De beleggingsportefeuille volgens het mandaat en de mate waarin hier afgeweken mag worden ziet er als volgt uit:

Belegging soort	Norm gewicht (*)	Bandbreedte (*)	ICB	Benchmark
AANDELEN	41,0	38,0-44,0		
1. Large cap Europe	4,0	1,0- 7,0	LU0823400337 PARVEST Equity Best Selection Europe I-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
	4,0	1,0 – 7,0	LU1291105119 BNPP EASY MSCI North America ex Controversial Weapons Track X-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
2. Large cap USA	10,0	7,0 - 13,0	LU0212179997 PARVEST Equity Europe Small Cap I-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
3. Small cap Europe	3,0	0,0 – 6,0	LU0823411292 PARVEST Equity USA Small Cap I-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
4. Small cap USA	3,0	0,0 – 6,0	LU0823418115 PARVEST Equity World Low Volatility I-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
5. Global Low Volatility Equity	5,0	2,0 – 8,0	LU1291106943 BNPP EASY MSCI Pacific ex Japan ex Controversial Weapons Track X-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
6. Equity Pacific excl. Japan	2,0	0,0 – 5,0	IE0031786696 VANGUARD Emerging Markets Stock Index Fund Institutional (EUR)	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
7. Emerging Markets Equities	4,0	1,0 – 7,0		Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
8. Emerging Equities	6,0	3,0 – 9,0	IE00BH7Y7M45 ACADIAN Emerging Markets Equity UCITS II C USD I-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
ALTERNATIEVE BELEGGINGSSOORTEN	5,0	2,0 – 8,0		
9. Global convertibles	5,0	2,0 – 8,0	LU0823395230 PARVEST Convertible Bond World I RH EUR-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
VASTRENTENDE WAARDEN (**)	54,0	51,0 - 57,0		
10. Government Euro	10,0	7,0 – 13,0	LU0538729566 BNP PARIBAS FLEXI I Bond Government Euro Restricted I-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
11. Government USA	2,0	0,0 – 5,0	LU0102013652 PARVEST Bond USD Short Duration I-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
12. EMD external debt	6,0	3,0 – 9,0	LU0654138840 PARVEST Bond World Emerging IH EUR-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
13. Investment grade Euro	11,0	8,0 – 14,0	LU0177497814 STANDARD LIFE INVESTMENTS GLOBAL SICAV European Corporate Bond Fund D EUR I-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
14. Investment grade USA	7,0	4,0 – 10,0	LU0192238508 AXA IM FIIS US Corporate Bonds A-Cap USD	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
15. EMD local debt	6,0	3,0 – 9,0	LU0345767692 INVESTEC GSF Emerging Markets Local Currency Debt Fund I-Cap USD	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
16. High yield	9,0	6,0 – 12,0	FR0010371609 ALLIANZ GI Euro High Yield I C/D	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
17. Inflation linked Euro	3,0	0,0 – 6,0	LU1291090923 BNPP EASY Barclays Euro Government Inflation Linked All Maturities Track I-Cap	Benchmark beleggingsfonds c.q. index(trackers) waarin belegd wordt
18. Cash(**)	0,0	-/- 1,0 tot 5,0		n.v.t.
TOTAAL	100,0			

Het doel van de Duration Matching Portefeuille is het renterisico, als gevolg van de bestaande mis match tussen de rentegevoeligheid van de voorzieningen en de rentegevoeligheid van de beleggingen, te reduceren. De duration-matching portefeuille is als volgt verdeeld en nauwelijks gewijzigd ten opzichte van 2016:

Feitelijke allocatie

	2017	2016
LDI 5 - 10 years	0,8%	0,8%
LDI 10 - 15 years	6,4%	6,2%
LDI 15 - 20 years	21,7%	21,3%
LDI 20 - 25 years	36,3%	36,2%
LDI 25 - 35 years	31,8%	32,3%
LDI 35 – 50 years	2,8%	3,0%
Cash	0,1%	0,0%

De mate van rente afdekking per 31 december 2017 (DNB UFR) was 25,7% (2016: 24.5%)

8. Actuariële paragraaf

In de pensioenreglementen is beschreven dat ieder jaar per 1 januari alle pensioenaanspraken en –rechten van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden kunnen worden aangepast en tevens op welke wijze dit geschiedt.

Het bestuur heeft de ambitie om deze pensioenaanspraken en - rechten jaarlijks te indexeren met de stijging van het prijsindexcijfer volgens de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens (2006=100), gepubliceerd door het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS), over de periode van 12 maanden gerekend over september tot en met september direct voorafgaande aan de verhogingsdatum.

De indexatie (voor zover nog niet toegekend) is voorwaardelijk en wordt gefinancierd uit de overrendementen. Er wordt geen bestemmingsreserve voor indexatie gevormd. Het bestuur volgt daarbij het beleid dat op basis van de beschikbare reserves een beslissing zal worden genomen of er al dan niet volledig geïndexeerd gaat worden.

Premiebijdragen

Met ingang van 1 januari 2014 bouwen de medewerkers van AT&T geen pensioen meer op volgens het AT&T Pensioenreglement en dus ook niet meer bij het pensioenfonds. Op grond van de Pensioenwet zijn de kosten die behoren tot de kostendekkende premie alleen die kosten die behoren bij een aangroei en die zijn voor het fonds dus gelijk aan nul.

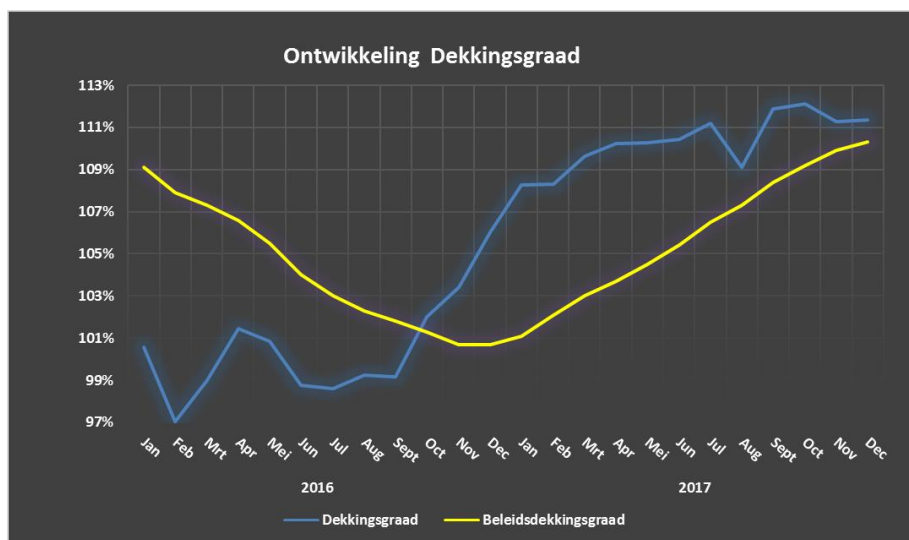
Vergoeding uitvoeringskosten

In de uitvoeringsovereenkomst is een vergoeding van de uitvoeringskosten, met een opslag van 30%, vastgelegd. Bijstorting door of terugbetaling aan de werkgever is hierin ook opgenomen, conform de Nederlandse wetgeving. De werkgever blijft de kosten van het fonds vergoeden.

	2017	2016
	€	€
Ontvangen premie voor kosten	481	475

Ontwikkeling van de dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad is in boekjaar 2017 gestegen van 106,0% per eind 2016 naar 111,2% per eind 2017. De beleidsdekkingsgraad, het twaalfmaandsgemiddelde van de actuele dekkingsgraad, is in boekjaar 2017 gestegen van 100,7% per eind 2016 naar 110,3% per eind 2017. In de volgende grafiek wordt de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad over de afgelopen 12 maanden weergegeven.

Solvabiliteit

Wettelijk is het 'vereist eigen vermogen' zodanig vastgesteld dat met de wettelijk vastgestelde zekerheidsmaat van 97,5% wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen één jaar over minder middelen beschikt dan nodig om te kunnen voldoen aan de onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Met andere woorden, de kans dat het pensioenfonds zich één jaar later in een situatie van onderdekking bevindt, is kleiner dan of gelijk aan 2,5%.

Het vereist eigen vermogen voor het totale pensioenfonds heeft betrekking op de technische voorziening voor risico fonds en de technische voorziening voor risico deelnemers. In onderstaande tabel worden de solvabiliteitsvereisten van het fonds per 31 december 2017 weergegeven.

Solvabiliteit voor het deel van het risico pensioenfonds

	Als % van de TV
Minimaal vereist eigen vermogen	3,9%
Vereist eigen vermogen (werkelijke beleggingsmix)	23,3%
Vereist eigen vermogen (strategische beleggingsmix)	23,8%

Voor de toetsing van de financiële positie wordt het vereist eigen vermogen ultimo 2017 vastgesteld op basis van de strategische beleggingsmix. De benodigde dekkingsgraad bedraagt derhalve 123,8%. Omdat de actuele dekkingsgraad van SPAN per eind 2017 111,2% bedraagt en daarmee lager is dan de vereiste dekkingsgraad, is de financiële positie van het fonds niet voldoende.

Resultaat in boekjaar 2017

In het boekjaar 2017 is een positief resultaat behaald van 7.832. Dit resultaat is ontstaan door enerzijds de ontwikkeling van de technische voorziening en anderzijds de ontwikkeling van het vermogen. In onderstaande tabel wordt een uitsplitsing van het resultaat naar de diverse bronnen gemaakt.

Resultaat naar bron

Resultatenbron	2017	2016	2015
Beleggingen/marktrente	7.739	-/ 1.479	-/ 4.848
Premie	0	0	0
Waardeoverdrachten	0	-/ 2	-/ 1
Kosten	151	106	124
Uitkeringen en afkopen	2	-/ 2	-/ 3
Voorwaardelijke toeslagverlening	0	0	0
Kanssystemen	-/ 43	2	-/ 144
Wijziging (actuariële) grondslagen	92	-/ 1.495	22
Andere oorzaken	-/ 110	83	-/ 160
Resultaat	7.832	-/ 2.787	-/ 5.010

Nadere toelichting van het resultaat

Het beleggingsresultaat wordt bepaald door het behaalde beleggingsrendement te vergelijken met de toevoeging voor interest aan de technische voorziening. Daarnaast wordt eveneens de wijziging van de technische voorziening als gevolg van de wijziging van de rentetermijnstructuur betrokken in het resultaat. Het saldo op de post beleggingen/marktrente is positief.

- Over het boekjaar 2017 is een positief beleggingsrendement van 5.589 behaald.
- Daartegenover staat dat voor de technische voorziening een rendement van -/ 0,217% benodigd was ad -/ 316. Dit betreft derhalve een winst ter hoogte van 316.
- De vermogensbeheerkosten bedragen daarnaast 220 in 2017.
- De technische voorziening voor risico fonds is met 2.147 afgenomen als gevolg van de wijziging van de rentetermijnstructuur.
- Tenslotte is de technische voorziening voor risico deelnemer gestegen met 93 als gevolg van behaalde rendementen.

Tezamen levert dit een positief resultaat op van 7.739.

- In de pensioenregelingen van het fonds vindt sinds 2014 geen pensioenopbouw meer plaats. Het resultaat op premie is derhalve nul voor boekjaar 2017.
- Over het boekjaar 2017 is een positief resultaat geboekt op de post kosten. De ontvangen bijdragen voor kosten, inclusief de opslag van 30%, in combinatie met de vrijval van kosten uit de technische voorziening zijn hoger dan de daadwerkelijk gemaakte kosten.
- Het resultaat op uitkeringen is in boekjaar 2017 licht positief.
- Het bestuur heeft besloten om per 1 januari 2017 geen toeslagen te verlenen.
- Het resultaat op kanssystemen bestaat alleen uit het resultaat op overlevingskansen. Er is sprake van een klein verlies op overlevingskansen.
- De wijziging van de kostenvoorziening leidt in 2017 tot een positief resultaat van 92.
- Het resultaat op andere oorzaken wordt voornamelijk veroorzaakt door het resultaat op conversie, correcties en flexibilisering.

9. Rapportage over Pension Fund Governance

Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen

Het fonds heeft gekozen voor een paritair bestuur waarin twee zetels worden bezet door vertegenwoordigers van de werkgever, een zetel door een vertegenwoordiger van de (gewezen) deelnemers en een zetel door een vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden.

Het pensioenfonds heeft op de volgende wijze invulling gegeven aan medezeggenschap binnen het pensioenfonds:

- Instelling verantwoordingsorgaan
- Instelling intern toezicht
- Aanstelling compliance officer
- Beleggingscommissie

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan is samengesteld uit vertegenwoordigers van de (gewezen) deelnemers, gepensioneerden en de werkgever. Het verantwoordingsorgaan vergadert eenmaal per kwartaal samen met het bestuur. Bij belangrijke wijzigingen, zoals omschreven in de ABTN en het reglement van het verantwoordingsorgaan, vraagt het bestuur advies aan het verantwoordingsorgaan.

Op 31-12-2017 is het verantwoordingsorgaan als volgt samengesteld:

Naam	Functie
J. Alonso Mosquera	Voorzitter benoemd namens de (gewezen) deelnemers
M. Kemper	Secretaris benoemd namens de (gewezen) deelnemers
H. Lammers	Benoemd namens de (gewezen) deelnemers
F. Vennik	Benoemd namens de gepensioneerden
E. Lohr	Benoemd namens de werkgever

In 2017 is de frequentie van het overleg met het bestuur aangepast naar eenmaal per kwartaal. Deze frequentie past beter bij de gesloten status van het fonds. Als ontwikkelingen daar aanleiding toe geven, kan extra overleg gepland worden.

Het bestuur stelt het verantwoordingsorgaan in de gelegenheid advies uit te brengen over elk voorgenomen besluit tot:

- Het nemen van maatregelen van algemene strekking;
- Wijziging van de statuten en reglementen van het pensioenfonds;
- Vaststelling van het jaarverslag, de jaarrekening, de actuariële en bedrijfstechnische nota;
- Vaststelling herstelplan;
- Vermindering van de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten indien daaraan toepassing wordt gegeven;
- Het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid/indexatiebeleid;
- Gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds;
- Liquidatie, fusie of splitsing van het pensioenfonds;
- Het omzetten van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm;
- Samenvoeging van het pensioenfonds met een ander pensioenfonds;
- Het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst;
- Het terugstorten van premie of geven van premiekorting;
- Het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- Het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan;
- De vorm, inrichting en samenstelling van het intern toezicht;
- Het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- Het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid.

Het Verantwoordingsorgaan heeft in het kader van zijn taakuitoefening kennisgenomen van het jaarverslag en de jaarrekening, en daar een oordeel over gegeven.

Intern toezicht

Het intern toezicht is georganiseerd door middel van een visitatiecommissie. Deze commissie zal ieder jaar (vanaf het verslagjaar 2014) tenminste de volgende taken uitvoeren; het beoordelen van beleids- en bestuur procedures, bestuursprocessen en de checks en balances binnen het fonds; het beoordelen van de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd; het beoordelen van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn.

Compliance officer

Het bestuur van het pensioenfonds heeft mr. S. Soussi, medewerker van AT&T, benoemd als compliance officer. De voornaamste taken van de compliance officer omvatten:

- Het toezien op de totstandkoming van een adequate inrichting van de compliance functie zoals het opzetten van een Compliance Program, inclusief een Compliance Charter,
- Zorgdragen voor de implementatie en naleving van de SPAN Compliance richtlijnen met als doel het vormen van een oordeel en het treffen van adequate maatregelen,
- Ondersteunen van de correcte en tijdige afhandeling van klachten op het gebied van compliance,
- Minimaal jaarlijks, of vaker indien zich incidenten voordoen, vastleggen van de bevindingen in een Compliance Officer Report.

De compliance officer heeft geen zaken kunnen constateren die buiten de gedragscode of de wettelijke regelingen vielen.

Beleggingscommissie

De verantwoordelijkheid van de beleggingscommissie is het bestuur te adviseren over beleggingsaangelegenheden in brede zin. Dit betreft zowel advies over het algemene beleggingsbeleid als over meer specifieke zaken, waaronder het gebruik van derivaten en de afweging tussen actief en passief beleggen. De beleggingscommissie bestaat eind 2017 uit de volgende personen:

R. de Heij, M. Spoelstra, V. Duijn en H.J. Schuver.

De beleggingscommissie heeft de volgende taken:

- het opstellen van het beleggingsplan;
- het monitoren van de activiteiten van de vermogensbeheerders;
- het monitoren van een beleggingsbeleid ten opzichte van de strategische benchmark. De strategische benchmark vertaalt de beleidsuitgangspunten naar concrete beleggingsdoelstellingen en vergelijkingsmaatstaven voor het rendement.

Code Pensioenfondsen

Door aanpassing van de Pensioenwet aan de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen is de Code Pensioenfondsen verankerd in het wettelijke kader. De Code richt zich op de drie functies van “goed pensioenfondsbestuur”: besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen. Daartoe zijn 83 normen vastgesteld.

Missie, visie en strategie

Doelstellingen

Het algemene uitgangspunt van het te voeren beleid is om de pensioentoezeggingen na te komen.

De pensioentoezegging is een hybride overeenkomst, een combinatie van een uitkeringsovereenkomst en een premieovereenkomst in de zin van de Pensioenwet. Het beleid is zodanig ingericht dat onder een breed scala van omstandigheden deze toezegging kan worden nagekomen.

Voor de uitkeringsovereenkomst hebben we de ambitie een inkomens gerelateerd en waardevast pensioen voor onze deelnemers te verzorgen. De ingelegde gelden worden beheerd met een op een hoog en stabiel rendement gericht transparant beleggingsbeleid.

Wij beleggen weloverwogen en beheersen de beleggingsrisico's onder andere door spreiding van de beleggingen.

Deskundigheid

Wij voeren de aan ons toevertrouwde taken deskundig en professioneel uit op een adequate, correcte, weloverwogen en zorgzame wijze. Wij zijn aanspreekbaar op ons gedrag en onze besluiten. Bij inschakeling van externe partijen moeten ook die aan onze normen voldoen.

Transparantie

Wij communiceren helder en open over de regeling, de financiële positie van het fonds en de risico's die daaraan verbonden zijn voor de belanghebbenden bij het fonds. Wij willen ook helder en open verantwoording afleggen over de invulling van de aan ons opgedragen taak, het beleid dat wij voeren en de resultaten daarvan.

Het beleid van het pensioenfonds is gericht op een integere bedrijfsvoering. De verantwoordelijkheid hiervoor is vastgelegd in artikel 143 van de Pensioenwet. Dit houdt in ieder geval het volgende in:

- het beheersen van bedrijfsprocessen en bedrijfsrisico's;
- integriteit;

- de soliditeit van het pensioenfonds, waaronder wordt verstaan: het beheersen van financiële risico's en het beheersen van andere risico's die de soliditeit van het pensioenfonds kunnen aantasten;
- het beheersen van de financiële positie op de lange termijn door periodiek een continuïteitsanalyse te maken.

Rapportage over de normen uit de Code Pensioenfonds

In de onderstaande tabel is aangegeven welke normen niet (volledig) worden toegepast.

Nummer	Norm	Toelichting
26	Meting effectiviteit communicatiemiddelen	Deelnemerspanel ingesteld 2017
51	Evaluatie met externe partij	Zal voorlopig niet plaatsvinden
65	Complementaire samenstelling organen	Zie diversiteit
66	Diversiteitsbeleid	Concrete stappen en driejaarlijkse evaluatie nog niet vastgelegd
67	Een vrouw in bestuur en VO	Zie diversiteit
68	Een lid onder de 40 in bestuur en VO	Zie diversiteit

Diversiteit

Samenstelling bestuur per 31-12-2017

Naam	Geslacht	Geboortejaar
V. den Hertog	M	1962
W. Loots	M	1946
B. Bongenaar	M	1968
T. Valkenburgh	M	1944

Samenstelling verantwoordingsorgaan per 31-12-2017

Naam	Geslacht	Geboortejaar
J. Alonso Mosquera	M	1971
M. Kemper	M	1961
H. Lammers	M	1953
F. Vennik	M	1947
E. Lohr	M	1972

Het bestuur heeft besloten voorlopig geen bestuursevaluatie door een externe partij te laten verrichten, volgens norm 51 uit de Code Pensioenfonds. Niet in de laatste plaats vanwege de additionele kosten die zo'n evaluatie met zich meebrengt, maar ook vanwege de verwachte geringe toegevoegde waarde die dit met zich mee zal brengen. De voorzitter van het fonds is tevens HR manager binnen de werkgever, en heeft beschikbare modellen van team evaluaties onderzocht en besproken met het bestuur. Deze onderbouwen de stelling van het bestuur. Tevens dient nog vermeld te worden dat het bestuur al eens een externe partij heeft betrokken bij een bestuursevaluatie.

Hiernaast voert het bestuur frequent een zelfevaluatie uit welke onafhankelijk door ieder bestuurslid wordt ingevuld en gezamenlijk besproken. Uit de evaluatie van 2016 kwam onder andere naar voren dat met betrekking tot de bestuurscultuur de voorzitter leden meer kan uitnodigen voor een response. Met de commitment aan het bestuursdoel dat het vermogensbeheer meer in het teken van het pensioendoel dient te staan, en dat er betere vastlegging omtrent vervolg acties dient plaats te vinden. Continuïteit en evalueren van externen dienen vaker geagendeerd te worden. Bij besluitvorming gebruik gemaakt zou kunnen worden van het BOB model en als laatste de interactie met de werkgever te vergroten. In het algemeen zijn er veel positieve punten opgemerkt. Een volgende evaluatie zal in 2018 plaatsvinden.

Bij de vervulling van vacatures zorgt het bestuur er zoveel mogelijk voor dat het betreffende orgaan complementair is samengesteld en een redelijke afspiegeling vormt van de belanghebbenden.

Daarbij is het streven dat het betreffende orgaan een goede mix is van mannen en vrouwen en jongeren en ouderen en daarin ook het bestand afspiegelt. De gemiddelde leeftijd van het bestand gewezen deelnemers en gepensioneerden per 1-1-2017 is 52,8. Circa 3% van het bestand is jonger dan 40 jaar. Het percentage vrouwen in het bestand per 1-1-2017 is 18%.

Onder andere vanwege de hierboven beschreven samenstelling van het bestand wordt op dit moment niet

voldaan aan normen 67 en 68 van de Code. Het bestuur zal voor het vervullen van een vacature werven in categorieën die nog niet vertegenwoordigd zijn in het bestuur, en heeft hierin ook een actieve rol vervuld, door gericht binnen deze doelgroepen medewerkers te benaderen. Daarbij geldt wel dat geschiktheid voor de functie voorop staat naast het gegeven van de interesse in het vervullen van een bestuursfunctie. Ondanks dit actief benaderen is, ook gezien de samenstelling van de populatie, het voldoen aan de normen 67 en 68 vooralsnog niet haalbaar.

Verder geldt dat in beide organen een vertegenwoordiger van de gepensioneerden lid is. In het geval van SPAN worden deze vertegenwoordigers bij voorkeur geworven uit de kring die zij vertegenwoordigen. Dat betekent voor één zetel al dat de betrokkene waarschijnlijk niet jonger dan 40 jaar is.

Verantwoord beleggen

De overwegingen over verantwoord beleggen zijn opgenomen in de beleggingsparagraaf.

Het bestuur,

Den Haag, 4 juni 2018

V. den Hertog, voorzitter

W. Loots, secretaris

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Verslag Visitatiecommissie

1. Inleiding

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (hierna: het Fonds) heeft VCHolland en daarmee de leden van de visitatiecommissie, na advies van het Verantwoordingsorgaan (VO) van het Fonds, de opdracht gegeven om in de eerste helft van 2018 een zogenaamde jaarlijkse visitatie uit te voeren. De onderhavige visitatie is de eerste jaarlijkse visitatie in een nieuwe driejaarscyclus van visitaties. De beoordelingsperiode van deze visitatie strekt zich uit tot de begin 2018 voor de visitatiecommissie beschikbare informatie met betrekking tot het boekjaar 2017.

De visitatiecommissie heeft tot (wettelijke) taak toezicht te houden op (de totstandkoming van) het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds. De visitatiecommissie is ten minste belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever en in het jaarverslag. Het intern toezicht vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integrale bedrijfsvoering.

VCHolland heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de visitatiecommissie (hierna: VC). Daarbij wordt expliciet ingegaan op de (wettelijke) normen met betrekking tot de uitvoering van het intern toezicht. VCHolland onderschrijft de doelstellingen van de Vereniging van Interne Toezichthouders (VITP).

2. Oordeel/Bevindingen

Samenvattend oordeel:

De VC is van mening dat, waar het bestuur bij eerdere visitaties blijkt heeft gegeven van een voldoende evenwichtige belangenafweging en een zorgvuldige manier van besluitvorming, in 2017 sprake is geweest van een consistente gedragslijn. Met betrekking tot de uitbestede processen is het Fonds in control. De VC heeft geen belangrijke bevindingen met betrekking tot de algemene gang van zaken en de risicobeheersing binnen het Fonds.

a. Follow up vorige visitatie

De VC is van mening dat het bestuur op een zorgvuldige en gestructureerde wijze invulling geeft aan het proces van opvolging van eerdere aanbevelingen van de VC. De aanbevelingen en de wijze van opvolging worden besproken met het VO. Voor zover de aanbevelingen nog niet zijn opgevolgd zijn acties geïnitieerd ter opvolging.

b. Algemene gang van zaken

Het Fonds heeft het goede beleid met betrekking tot de algemene gang van zaken in 2017 voortgezet. Dit wordt ondersteund door een goede governancestructuur waarbij de bestuursadviseur in de voorbereiding en monitoring een centrale plaats inneemt.

Het Fonds heeft in het verslagjaar opnieuw onderzoek gedaan naar mogelijke alternatieven voor de uitvoering van de pensioenregelingen. Vanuit het gesloten karakter van het Fonds een logische analyse. De analyse gaf vooralsnog geen goede mogelijkheden. Er bestaat geen acuut continuïteitsprobleem bij het Fonds. De belangen van de deelnemers kunnen naar de mening van het bestuur vooralsnog het beste worden behartigd binnen het huidige Fonds. Het bestuur houdt echter de vinger aan de pols met betrekking tot de ontwikkelingen.

Het beleggingsbeleid is gebaseerd op een recente ALM-studie waarbij de gehanteerde risicohouding nog eens getoetst is met een deelnemersenquête. De resultaten van de haalbaarheidstoets in 2017 waren binnen de kaders van de criteria zoals vastgelegd bij de aanvangshaalbaarheidstoets.

Voor het Fonds is een herstelplan van kracht. De financiële positie van het Fonds is in 2017 verbeterd en herstel is binnen de gestelde wettelijke termijnen mogelijk.

Naar de mening van de VC voldoet het Fonds aan de gestelde normen met betrekking tot de algemene gang van zaken.

c. Governance

In algemene zin zijn binnen het Fonds voldoende waarborgen aanwezig voor een goed pensioenfondsbestuur. Er is sprake van een afdoende beheersing van de integriteitsrisico's en bij de besluitvorming wordt rekening gehouden met een evenwichtige belangenafweging.

De relatie tussen bestuur en VO is goed en gebaseerd op een open dialoog. Het VO geeft daarbij blijk van een positief kritische opstelling. Wel is het zaak bij de voorgenomen besluitvorming rekening te houden met de wettelijke adviesstructuur. Het bestuur heeft het uitbestedingsbeleid opnieuw vastgesteld. Daarmee dienen de uitbestedingsrelaties periodiek getoetst te worden. Een periodieke evaluatie maakt daar deel van uit.

d. Geschiktheid

Het Fonds beschikt over een actueel geschiktheidsplan en een deskundigheidsmatrix met een daarbij behorend

opleidingsplan waar ook het VO bij wordt betrokken. Speciale aandacht gaat binnen het bestuur uit naar versterking van de beleggingskennis. Via speciale themabijeenkomsten worden specifieke onderwerpen behandeld. Er is binnen het Fonds voldoende tijd voor de bestuurs- en VO-leden aanwezig om hun taken en verantwoordelijkheden goed uit te kunnen voeren. Er is sprake van een periodieke zelfevaluatie. Een van de resultaten daarvan is een andere wijze van invulling van de bestuursvergaderingen. Diversiteit heeft de aandacht van het bestuur bij de invulling van vacatures in de fondsorganen.

e. Beleggingen

Het bestuur heeft in 2017 een algemene review uitgevoerd waarbij de diverse aspecten van het beleggingsbeleid opnieuw tegen het licht zijn gehouden. Binnen de bestaande beleggingsportefeuille zijn een aantal aanpassingen gepleegd om een betere rendements-/ risicomix te verkrijgen. Tevens is aandacht gegeven aan het onderwerp van maatschappelijk verantwoord beleggen. Met een ALM-studie heeft het bestuur het strategische beleggingsbeleid en de beoogde mate van renteafdekking nog eens nader onderbouwd. Het risicoprofiel is niet veranderd.

Het bestuur heeft aandacht gegeven aan een update van de documentatie van het Fonds op beleggingsgebied. Voor de vermogensbeheerder zijn heldere richtlijnen van toepassing. De monitoring op basis van de beschikbare rapportages is afdoende.

De organisatiestructuur met betrekking tot de uitvoering van het beleggingsproces ligt vast in de ABTN. De VC heeft kunnen vaststellen dat het bestuur daarnaar ook handelt. De invulling van het beleggingsbeleid is onderdeel van de bestuurscyclus waarbij de beleggingscommissie op adequate wijze het bestuur van adviezen voorziet.

Met betrekking tot de door de vermogensbeheerder afgegeven kwaliteitsrapportages doet de VC de aanbeveling die te toetsen aan de eigen criteria voor het uitbestedingsbeleid. De periodieke evaluatie van de vermogensbeheerder en de custodian dienen in dat kader ook wat meer te worden geformaliseerd. Tevens doet de VC nog enkele aanbevelingen met betrekking tot de vastlegging van de beleidsdoelstellingen voor het beleggingsbeleid en een meer transparante vastlegging van de besprekingen in de beleggingscommissie.

De VC is van mening dat het bestuur op een goede wijze invulling geeft aan het beleggingsbeleid en de uitvoering daarvan.

f. Risico's

Het Fonds hanteert een actief risicomanagementbeleid voor de financiële en niet-financiële risico's als onderdeel van de bestuurscyclus. Het bestuur hanteert daarbij een risicomatrix die periodiek wordt geupdate in het licht van de externe en interne ontwikkelingen. Ten opzichte van de bevindingen bij de vorige visitatie zijn door het bestuur een aantal verbeteringen doorgevoerd. De VC doet nog wel de aanbeveling de integrale risicomanagementstrategie met de gehele risicocycclus nog eens volgtijdelijk vast te leggen. De beheersing van de ICT-risico's en de implementatie van de AVG-richtlijn bevinden zich in een afrondende fase. Daarbij is het ook van belang dat het Fonds haar eigen criteria vastlegt en de invulling daarvan ook daaraan toetst.

Overall voldoet het Fonds naar de mening van de VC aan de normen met betrekking tot de risicobeheersing. De aankomende Europese IORP II regelgeving zal in dit kader voor het bestuur een komend aandachtspunt zijn.

g. Communicatie

Er is binnen het Fonds sprake van een adequate opzet en uitvoering van het communicatiebeleid. Het Fonds hanteert daarvoor een communicatieplan. Belangrijke actie in het verslagjaar is de deelnemers enquête geweest. In algemene zin waren de deelnemers positief over het communicatiebeleid van het Fonds. Naar de mening van het bestuur is er belangrijke input van de zijde van de deelnemers geweest dat waar mogelijk navolging zal krijgen. Pensioen1-2-3 is volledig geïmplementeerd en de individuele informatie voldoet aan de gestelde normen.

Naar de mening van de VC voldoet het Fonds aan de gestelde normen met betrekking tot het communicatiebeleid.

De visitatiecommissie

John Ruben (voorzitter)
Jan Peter Vrieleman
Frank Rijksen

Reactie van het bestuur op verslag Visitatiecommissie

VC Holland heeft dit jaar in opdracht van het Fonds en het verantwoordingsorgaan de jaarlijkse visitatie uitgevoerd. Als externe onafhankelijke partij dient het tot een oordeel te geven over en met bevindingen te komen ten aanzien van het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds. Dit in overeenstemming met de vereisten zoals deze door de wetgever zijn gesteld.

Het samenvattend oordeel van de commissie ziet het Fonds als een resultante van de bevindingen en aanbevelingen die de commissie over de afgelopen jaren heeft gedaan en waarmee het Fonds haar uitvoering heeft kunnen versterken. De door de commissie aangegeven bevindingen en aanbevelingen, zullen verder door het Fonds opgevolgd gaan worden, en daar waar er eventueel van afgeweken wordt zal dit worden verantwoord in het jaarverslag.

Gezien het gesloten karakter van het Fonds en haar grootte, zal de analyse en discussie over alternatieve mogelijkheden een continue aandachtspunt van het Fonds blijven. Voor het Fonds blijft het van belang de algemene ontwikkelingen hierbij te volgen en is haar beleid mede gericht op het relatief snel kunnen schakelen indien de ontwikkelingen hierom vragen. Vooral nog is er geen aanleiding om concrete stappen hierin te ondernemen. De ALM-studie en de uitkomst van de deelnemers enquête bevestigen dat het Fonds vooral nog op de goede weg zit.

Hoewel het Fonds nog in een situatie van herstel bevindt, is herstel binnen de gestelde kaders haalbaar. Het Fonds wil de commissie danken voor haar bevindingen hieromtrent.

Integriteit en een evenwichtige belangenafweging zijn voor het Fonds belangrijke aspecten voor een goed pensioenfondsbestuur. Ondanks de open en geode verstandhouding met het VO zal het Fonds de aanbeveling ten aanzien van de voorgenomen besluitvorming, en de betrokkenheid van het VO ter harte nemen.

Zoals door de commissie aangegeven wordt door het bestuur aandacht gegeven aan de geschiktheid, en daarmee verbonden de opleidingen en trainingen van zowel het bestuur als de aan haar verbonden commissies. Het bestuur heeft voor haarzelf een overzicht opgesteld met daarin een taakverdeling waarbij ieder bestuurslid een primaire of secundaire verantwoordelijkheid heeft. Ook betreft het bestuur haar commissies in het volgen van gewenste en noodzakelijke opleidingen waarbij aandacht geven wordt aan het versterken van de belegginskennis. Hoewel diversiteit onder de aandacht blijft van het Fonds, zal de praktijk hierin lastiger zijn gezien de samenstelling van haar populatie.

De uitgevoerde ALM-studie heeft het Fonds een bevestiging gegeven van haar strategische risicohouding met betrekking tot de beleggingen. Deze houding is nog eens bevestigd in een deelnemers enquête. Wel blijft het beleggingsbeleid een voortdurend aandachtspunt, om tot een optimale rendements-/ risicomix te komen. Een vast agendapunt is dan ook het overleg tussen beleggingscommissie en het bestuur. Het Fonds zal aandacht geven aan de aanbeveling van de commissie om het uitbestedingsbeleid te toetsen aan de kwaliteitsrapportages van de vermogensbeheerder naast een periodieke evaluatie. Het Fonds begrijpt en ziet het punt van een verbeterde vastlegging van doelstellingen op gebied van beleggingen en vastlegging van besprekingen ten aanzien van beleggingen in o.a. de beleggingscommissie.

Risicomanagementbeleid voor de financiële en niet-financiële risico's zijn onderdeel van de bestuurscyclus, en wordt regelmatig geëvalueerd. De aanbeveling van de commissie met betrekking tot het vastleggen van de integrale strategie en cyclus hieromtrent zal door het Fonds vervolgd worden gegeven. Het Fonds is bewust van de aankomende Europese IORP II regelgeving en zal hierin volgend zijn.

De deelnemers enquête heeft duidelijk gemaakt dat communicatie en vooral uitleg een belangrijk aandachtspunt van het Fonds zal blijven voor haar deelnemers.

De door de visitatiecommissie gedane aanbevelingen, zullen door het bestuur worden opgenomen en opgevolgd, en als zodanig worden vastgelegd.

Het bestuur wil de visitatiecommissie danken voor de evaluatie die zij heeft gedaan en de open en prettige samenwerking in deze.

Het Bestuur

Verslag Verantwoordingsorgaan

Geachte SPAN deelnemer,

Het Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (VO) heeft het functioneren van het SPAN in 2017 evenals het jaarverslag over 2017 geëvalueerd en steunt het SPAN in het gevoerde beleid.

Inleiding

Zoals gewoonlijk rond deze tijd van het jaar presenteert AT&T het Jaarverslag van de Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland (SPAN). Dit document is een weergave van de activiteiten, keuzes en resultaten van het Fonds over het afgelopen jaar. Het bevat een zeer grote hoeveelheid informatie die de schrijvers getracht hebben op een begrijpelijke manier te verwoorden. Daarom is het wederom meer dan de moeite waard om het document door te nemen. De wereld van pensioenen is constant in beweging en opgedane kennis uit het verleden is geen garantie voor begrip van de materie in de toekomst.

Algemeen

De ontwikkelingen op pensioengebied van 2017 gaan onverminderd door. Doorbeleggen na pensionering, flexibele pensioenuitkering en een leven lang werken en leren zijn thema's die vandaag de dag actueler zijn dan ooit. De wereld van pensioenen is er een waar men leunt op zekerheden terwijl die, in deze snel veranderende wereld, steeds op een andere manier moeten worden ingevuld. Het fonds is hier ook mee bezig en bekijkt constant mogelijkheden om de situatie aan te passen aan de noodzaken en situatie van vandaag de dag met de lange termijn in het achterhoofd. Dat leidt soms tot lastige keuzes. Aan het einde van het jaar kunnen we nog steeds zeggen dat het fonds financieel gezond is en dat de verplichtingen geen onoverkomelijke last vormen. Net als vorig jaar heeft de lage rentestand een hoop invloed gehad in de beslissingen die het fonds heeft genomen. Nog steeds profiteert het fonds van de dekking die gebruikt wordt om de effecten van deze lage rente enigszins op te vangen. Het fonds blijft waakzaam op een eventuele stijging in de rente. Afgezien van het feit dat een rentestijging extra kapitaalwaarde zou opleveren is het ook zaak de verschillende onderdelen correct in te zetten.

Ook op administratief gebied heeft het fonds een hoop werk verricht. Wederom is de ABTN onder handen genomen en is er een nieuwe versie geaccordeerd door alle belanghebbende partijen. Daarnaast is een visitatiecommissie ingehuurd om het fonds gedegen door te lichten en zo eventuele aanbevelingen te kunnen doen over zaken waar nog verbetering in kan worden aangebracht.

Vorig jaar heeft het Verantwoordingsorgaan (VO) samen met het fondsbestuur besloten om de overlegfrequentie te verlagen. Deze frequentie is beide partijen goed bevallen en alle onderwerpen zijn op een volledige en correcte manier afgehandeld in de tijd die we daarvoor hadden ingedeeld. Zowel het bestuur als het VO hebben het volste vertrouwen in een goede voortgang met deze frequentie.

De samenwerking tussen het VO en het AT&T NL Pensioenfondsbestuur is nog steeds heel erg goed. Het helpt dat de leden van de verschillende organen de continuïteit waarborgen door hun lidmaatschap voort te zetten. Aan de ene kant is het goed om deze continuïteit te bewaren aan de andere kant is het ook goed als er meer mensen uit de deelnemende populatie zich in de materie verdiepen zodat het klankbord groter wordt.

Financieel beleid

In 2017 hebben zowel de zakelijke als de vastrentende waarden portefeuilles een positieve bijdrage geleverd aan het gezamenlijke netto beleggingsresultaat van +3,54%. Naast deze toename in de vermogensopbouw hebben een afname van de verplichtingen en een hogere rentestand gezorgd voor een positieve ontwikkeling van de dekkingsgraad, die is gestegen van 105,8% (ultimo 2016) naar 111,4% per 31 december 2017.

De beleidsdekkingsgraad (gemiddelde dekkingsgraad van de laatste 12 maandeinden) is gedurende 2017 gestegen van 100,5% naar 110,3%. Daarmee bevindt het SPAN zich nog steeds in een reservetekort, aangezien de vereiste dekkingsgraad ultimo 2017 op 124% lag.

In 2017 is een nieuw herstelplan opgesteld en door de toezichthouder (DNB) goedgekeurd. In het herstelplan is geen sprake van korting van rechten van de deelnemers.

Dit alles in ogenschouw nemend steunt het VO het SPAN bestuur in het financiële beleid over 2017 en beschouwt de genomen maatregelen (inclusief het hierna genoemde indexatie- en beleggingsbeleid) als zijnde consistent met herstelplan.

Indexatiebeleid

Het SPAN had ultimo 2017 een beleidsdekkingsgraad van 110,3%. Daarmee is geen sprake van een dekkingstekort, maar wel van een reservetekort ten opzichte van de vereiste dekkingsgraad van 124%. Het VO steunt de beslissing van het bestuur om, gelet op de huidige financiële positie van het fonds en in overeenstemming met het indexatiebeleid, per 1 januari 2018 geen indexatie toe te kennen.

Beleggingsbeleid

Het VO steunt de door het bestuur gehanteerde beleggingsbeginselen voor het uitvoeren van haar beleid en daarmee het dynamische mandaat voor de vermogensbeheerder, welke wordt aangepast op basis van verschillende scenario's van dekkingsgraad en trends in de financiële markten.

Het bestuur en de beleggingscommissie hebben een gedetailleerd inzicht in de TER (Total Expense Ratio) van de door de vermogensbeheerder aangeboden beleggingsfondsen, evenals overige vaste en variabele kosten die betrekking hebben op het vermogensbeheer en zijn gepubliceerd in het jaarverslag.

De kosten van het vermogensbeheer in 2017 zijn voor het fonds € 1.048 duizend (2016: € 928 duizend). Het gemiddelde belegde vermogen van het fonds bedroeg € 162.1 miljoen. Hiermee komen de vermogenskosten op 0,67% van het gemiddelde belegde vermogen, een lichte verhoging ten opzichte van de 0,61% in het voorgaande jaar.

Het SPAN bestuur gebruikt de inkoopkracht van de vermogensbeheerder om de vaste kosten in beleggingsfondsen te reduceren (middels korting op de management fee van de aanbieder). Doordat SPAN relatief veel belegt in actief beheerde beleggingsfondsen zijn deze kosten relatief hoog vergeleken met andere pensioenfondsen.

Het in 2017 behaalde nettorendement van +4,69% in de rendementsportefeuille is lager dan de marktindex van +5,25%. Het VO deelt de mening van het bestuur dat actief vermogensbeheer op de langere termijn waarde toevoegt en steunt de beleggingsfilosofie.

Het bestuur geeft aan dat zij kijkt naar de prestaties van de beleggingsfondsen ten opzichte van de relevante benchmarks, alsmede de totale kosten; in geval van underperformance kan een ander beleggingsfonds worden geselecteerd of over worden gegaan op een passieve beleggingsstrategie waarbij de totale kosten significant lager liggen. Dit is in voorkomende gevallen ook daadwerkelijk gebeurd, hetgeen ook zichtbaar is de aanwezigheid van indextrackers binnen de huidige selectie van beleggingsfondsen voor zowel de zakelijke als de vastrentende waarden.

Het bestuur heeft, naast de maandelijkse bestuursvergaderingen, regelmatig contact met de beleggingscommissie en laat de vermogensbeheerder op kwartaalbasis participeren in de vergaderingen van de beleggingscommissie. Het VO vindt dit positief, zeker gezien de huidige volatiliteit van de financiële markten en de complexiteit van de desbetreffende financiële onderwerpen.

Uitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten (volledig gedragen door de werkgever voor zowel "slapers" als gepensioneerden) zijn per deelnemer licht gedaald, van €815 in 2016 naar €742 in 2017. Het VO acht deze kosten redelijk gezien de relatief beperkte omvang van het pensioenfonds (504 deelnemers ultimo 2017).

Interne communicatie

Het SPAN heeft in 2017 haar communicatieplan gewijzigd conform bepalingen in de Wet pensioencommunicatie.

Het bestuur houdt haar SPAN website regelmatig up-to-date, op basis van wettelijke vereisten en overige gewenste aanpassingen. Bijvoorbeeld, aan deze website is in 2017 Pensioen 1-2-3 informatie toegevoegd.

De communicatie van het bestuur naar de deelnemers en de gepensioneerden, alsmede naar de fonds gerelateerde raden en commissies, is adequaat.

De communicatie naar de deelnemers en de gepensioneerden vindt plaats door middel van het versturen van, nieuwsbrieven en door informatie op de SPAN website te plaatsen. In 2017 zijn twee nieuwsbrieven verzonden, in februari en in september. Naast de gebruikelijke onderwerpen als de financiële positie van het fonds, de beleggingsstrategie van het fonds, indexatie ambitie en realisatie, en de bemensing van het bestuur en overige organen, zijn ook nieuwe onderwerpen zoals de mogelijkheid tot doorbeleggen na de pensioendatum en het deelnemersonderzoek inbegrepen.

De UPO's worden verstuurd aan de deelnemers en de gepensioneerden, deze UPO's worden tevens op het pensioenregister beschikbaar gesteld.

Indien noodzakelijk vindt ook een voorlichtingssessie plaats, dit is echter in 2017 niet het geval geweest.

De communicatie naar de fonds gerelateerde raden en commissies, zoals het VO en de beleggingscommissie, vindt plaats door middel van regulier overleg, en via het versturen van informatie zoals aangepaste en nieuwe beleidsdocumenten, notulen en kwartaalverslagen per email.

Dat de communicatie bilateraal is en effectief, blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat het SPAN aanpassingen

gemaakt heeft in het ABTN na goedkeuring door het VO, de nieuwsbrief is verbeterd naar aanleiding van de deelnemers enquête, en vooral dat het regelmatig overleg tussen het SPAN en de beleggingscommissie leidt tot verbeteringen in het beleggingsbeleid.

Extern beleid

In april heeft het bestuur met het VO gedeeld dat in de pers berichten zijn verschenen dat AON anders wil omgaan met pensioen administratie. Om pensioen administratie rendabel te maken zou AON uit moeten breiden. Het alternatief voor AON zou zijn de pensioen administratie af te stoten.

In juli is het VO door het SPAN bestuur geïnformeerd over het partnership tussen AON en RiskCo. 35 AON medewerkers waren gepland over te gaan naar RiskCo evenals het AON systeem.

In december is het SPAN overgegaan van AON naar RiskCo. De kosten zijn hiermee aanzienlijk lager geworden (-25.000 Euro). De voorgestelde looptijd is 3 jaar. AT&T is begonnen met een contractduur van 1 jaar.

Het SPAN VO heeft deze ontwikkelingen met interesse gevolgd en staat achter de beslissing van het bestuur om over te gaan naar Riskco.

Bezetting VO

De samenstelling van het VO, zoals vermeld in hoofdstuk 9 van dit jaarverslag, is in 2017 gelijk gebleven ten opzichte van het jaar 2016.

Tot slot wil het VO het bestuur en de beleggingscommissie bedanken voor de inzet in 2017 en AT&T als werkgever voor de flexibiliteit ten aanzien van de mensen die bij het SPAN betrokken zijn.

Den Haag, 7 mei 2018

Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Reactie van het bestuur op verslag Verantwoordingsorgaan

Geacht Verantwoordingsorgaan,

Ontwikkelingen, wijzigingen en discussies in en over de pensioenen zijn vrijwel van een constante aard, die naast de tendensen in de markt een continue aandacht vragen van het Fonds. Gezien de grootte van het Fonds vraagt dit om een toenemende inspanning maar weet het Fonds, gesteund door het VO, de nodige aanpassingen door te voeren. De marktbevingen die plaatsvinden, de sentimenten en de renteontwikkelingen maken samen met de benodigde risicohouding dat keuzes gemaakt dienen te worden in zowel beleid als de uitvoering daarvan.

Het Fonds hecht grote waarde aan een goede overlegstructuur met het VO, en de open en transparante houding daarbij. De deelnemers enquête heeft er hopelijk toe bijgedragen dat er een toegenomen interesse is ontstaan onder de deelnemers ten aanzien van hun pensioen, zodat onder de populatie ook het belang van de betrokkenheid hierbij wordt onderkent.

Met betrekking tot het gevoerde financiële beleid, en daarmee het indexatie beleid en beleggingsbeleid, wil het Fonds haar dank uitspreken aan het VO voor haar steun hierin. Ondanks dat het Fonds zich per einde van het jaar in een reservetekort bevindt, en daarbij een herstelplan heeft moeten indienen, is de verwachting zoals gesteld in het herstelplan, dat met het gevoerde beleid het Fonds op termijn uit het herstel zal komen. Desondanks heeft het Fonds moeten besluiten om geen indexatie toe te kennen vanwege de financiële situatie. In haar beleggingsbeleid zijn de kosten een belangrijk aspect welke voor het Fonds mede bepalen welke keuze in het beleid gemaakt dienen te worden. Het Fonds dankt het VO in de steun voor de visie dat het gevoerde vermogensbeheer beleid op de lange termijn naar verwachting van toegevoegde waarde zal zijn.

De doorgevoerde wijzigingen ten aanzien van de communicatie met Pensioen 1-2-3 heeft ertoe bijgedragen dat de helderheid met betrekking tot pensioenen op ieder niveau toegenomen is. Daaraan toegevoegd de uitgevoerde deelnemers enquête, heeft in ieder geval voor het Fonds duidelijk gemaakt welke thema's de komende periode op de agenda zullen staan. De deelnemers enquête heeft in ieder geval een bevestiging gegeven aan het Fonds over haar gevoerde beleid. Het Fonds dankt het VO voor haar erkenning van de effectiviteit van het overleg met de verschillende commissies, en wil dit graag op de ingeslagen weg door zetten.

De wijziging van de uitvoerder van AON naar RiskCo zal naar verwachting gunstig uit gaan vallen vanwege de lagere kosten en mogelijk grotere efficiency. Het Fonds zal de ontwikkelingen met deze nieuwe partner nauwgezet volgen en het VO op de hoogte blijven stellen daarvan. Vooralsnog was er geen aanleiding vanwege deze wijziging om het momentum te nemen voor een marktanalyse hieromtrent.

Het Fonds wil het VO danken voor de goede en prettige samenwerking van het afgelopen jaar. De inzet van haar leden wordt zeer gewaardeerd, mede vanwege de complexiteit van de materie rondom pensioenen en de daarmee gemoeide tijdsinspanning. Het Fonds zal zich blijven inzetten om meer deelnemers geïnteresseerd te krijgen voor een directere betrokkenheid bij het Fonds, zodat wij gezamenlijk nog meer gesteund worden in beleid en uitvoering.

Het Bestuur.

Jaarrekening

Balans per 31 december 2017

Na bestemming van het saldo
van baten en lasten

(alle bedragen x €1.000)

	Ref.	2017		2016	
		€	€	€	€
Activa					
Beleggingen voor risico Pensioenfonds					
	4.				
Zakelijke waarden		58.527		57.658	
Vastrentende waarden		101.806		97.698	
Overige Beleggingen		23		1.863	
			160.356		157.219
Beleggingen voor risico deelnemers					
	5.				
Beleggingen		3.350		3.257	
			3.350		3.257
Vorderingen en overlopende activa					
	6.				
Overige vorderingen		0		3	
			0		3
Overige activa					
	7.				
Liquide middelen		71		90	
			71		90
Totale activa			163.777		160.569

		2017		(alle bedragen x €1.000) 2016	
Ref.	€	€	€	€	
Passiva					
Stichtingskapitaal en reserves					
8.	Algemene Reserve	16.445	8.613		
		16.445		8.613	
Technische voorzieningen					
9.	Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	143.726		148.441	
Technische voorzieningen risico deelnemers					
10.		3.350		3.257	
Overige schulden en overlopende passiva					
11.	Overig	256	258		
		256		258	
Totale passiva		163.777		160.569	

Staat van baten en lasten over 2017

		<i>(alle bedragen x €1.000)</i>			
	Ref.	2017		2016	
		€	€	€	€
Baten					
Premiebijdragen	14.	481		475	
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	15.	5.276		11.871	
Beleggingsresultaten risico deelnemers	16.	93		292	
			5.850		12.638
Lasten					
Pensioenuitkeringen	17.	2.266		2.104	
Pensioenuitvoeringskosten	18.	374		411	
Mutatie technische voorziening voor risico van het pensioenfonds	19.	-4.715		12.627	
Mutatie technische voorziening voor risico deelnemers	20.	93		274	
Saldo overdracht van rechten	21.	0		9	
			-1.982		15.425
Saldo van baten en lasten			7.832		-2.787
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>					
Algemene reserve			7.832		-2.787
Totaal saldo van baten en lasten			7.832		-2.787

Resultaatbestemming: Het saldo wordt toegevoegd aan de algemene reserves.

Kasstroomoverzicht over 2017

(alle bedragen x €1.000)

	2017		2016	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioen activiteiten				
Ontvangen premies	481		475	
Betaalde pensioenuitkeringen	-2.260		-2.106	
Betaald in verband met overdracht van rechten	0		-8	
Betaalde pensioen uitvoeringskosten	-382		-392	
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten		-2.161		-2.031
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Verkopen en aflossingen van beleggingen	33.082		53.065	
Ontvangen directe beleggings opbrengsten	-16		101	
Aankopen beleggingen	-32.544		-52.684	
Kosten vermogensbeheer	-220		-219	
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten		302		263
Netto kasstroom		-1.859		-1.768
Mutatie Liquide middelen		-1.859		-1.768
Het verloop van de liquide middelen is als volgt:				
Lopende bankrekening 31 december	70		89	
Beleggingsrekeningen 31 december	23		1.863	
31 december boekjaar totale liquide middelen		93		1.952
1 januari boekjaar totale liquide middelen		1.952		3.720
Mutatie liquide middelen		-1.859		-1.768

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

1. Algemene toelichting

1.1. Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden in verband met ouderdom en overlijden. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de volgende aangesloten onderneming: AT&T Global Network Services Nederland B.V.

1.2. Toelichting op Kasstroomoverzicht

Voor de opstelling van het kasstroomoverzicht is de directe methode gehanteerd. Hierbij worden alle ontvangsten en uitgaven als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

1.3. Verbonden Partijen

Als verbonden partij worden alle rechtspersonen aangemerkt waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook rechtspersonen die overwegende zeggenschap kunnen uitoefenen worden aangemerkt als verbonden partij.

Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan.

2. Grondslagen voor waardering van activa en passiva

2.1. Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in duizenden euro's.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op reële waarde. De overige activa en passiva worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen, waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

2.2. Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

2.3. Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten. De effecten ten aanzien van de aanpassingen van sterftetafels, overlevingstafels en partnerfrequentie worden toegelicht onder 2.11 Technische Voorzieningen.

2.4. Opname van actief, verplichting, bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

2.5. Vreemde valuta

Functionele valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

2.6. Beleggingen voor risico pensioenfonds

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Beleggingen voor risico pensioenfonds en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Zakelijke waarden

Aandelen en participaties in beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden en participaties in beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

Commodities

Commodities zijn participaties in beleggingsinstellingen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

Derivaten

Derivaten worden in de jaarrekening opgenomen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde is de beursnotering per balansdatum.

Vastgoedbeleggingen

Alle vastgoedbeleggingen zijn participaties in beleggingsinstellingen en zijn gewaardeerd op marktwaarde. Voor de marktwaarde wordt gebruik gemaakt van of beursgenoteerde beleggingsfondsen of van institutionele share class beleggingsfondsen per balansdatum.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

Beleggingen worden gedaan in fondsen en niet (direct) in de premie bijdragende onderneming. Het kan zijn dat fondsen onderliggend in de premie bijdragende onderneming beleggen, maar dit zou dan een gevolg kunnen zijn van de beleggingstrategie van een individuele fondsmanager. Verder worden er geen beleggingen uitgeleend door het fonds.

2.7. Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico van deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor risico van het pensioenfonds worden aangehouden.

2.8. Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking, worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Vorderingen en overlopende activa worden onderscheiden van vorderingen in verband met beleggings-transacties.

2.9. Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van

beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.

2.10. Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het eigen vermogen van het fonds, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen die in de balans zijn opgenomen.

2.11. Technische voorzieningen

Technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds

De technische voorziening (TV) voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen op basis van de meest recente sterfteprognoses plus een correctie. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (indexatie)toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB. Het fonds maakt dus gebruik van alleen een nominale dekkingsgraad.

Bij de berekening van de TV is uitgegaan van de pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten (ook voor indexatiebesluiten na balansdatum voor zover sprake is van *ex ante*-condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de op te bouwen rechten waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. Voor mannen en vrouwen worden de sterftekansen ontleend aan de AG generatie tafels AG 2016.

Omdat deze tafels gebaseerd zijn op bevolkingssterfte, is daarbij nog een correctie gemaakt op basis van specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie om zo te komen tot voor het fonds prudente verzekeringstechnische grondslagen.

De uitruiltabellen, zoals gepubliceerd in het AT&T Pensioenreglement zijn gebaseerd op de AG generatie sterftetafels AG 2016, met dezelfde sterftekanscorrectie als bij de voorziening, sekseneutraal gemaakt met de verhouding Mannen/Vrouwen 90/10.

De technische voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De technische voorzieningen worden berekend op basis van de rentetermijnstructuur, zoals maandelijks wordt gepubliceerd door De Nederlandsche Bank. (DNB rentetermijnstructuur 31 december 2017).
- De overlijdenskansen zijn ontleend aan de prognosetafels AG 2016 (AG prognosetafel 2016, startjaar 2018)
- De ervaringssterfte zijn op basis van de specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie van het fonds en zijn inkomensafhankelijk gemaakt op basis van de ervaringssterfte tabel van de actuaris.
- Het partnersysteem is vastgesteld op Onbepaald partnersysteem. Na de pensioendatum wordt de voorziening vastgesteld op basis van het bepaalde partnersysteem.
- Gehuwdheidsfrequenties: vóór de pensioenleeftijd (65 jaar) wordt uitgegaan van cijfers van het CBS 2016, inclusief samenwonend.
- Leeftijdsverschil man – vrouw: 3 jaar, waarbij man ouder dan vrouw aangehouden wordt
- Vaststelling leeftijd: De leeftijden worden in maanden en jaren nauwkeurig bepaald.
- Voor de kosten wordt uitgegaan van 2% excassokosten plus € 1.194 (einde 2017)

2.12. Technische voorzieningen risico deelnemers

Dit betreft de voorziening uit hoofde van de beschikbare-premieregeling voor deelnemers. Het beleggingsrisico ligt bij de deelnemers. De voorziening voor rekening en risico deelnemers is gewaardeerd volgens dezelfde grondslagen die gelden voor de waardering van de corresponderende beleggingen voor risico deelnemers.

2.13. Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op gearmordiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

2.14. Bepaling dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans. Bij het

berekenen van de reële dekkingsgraad van het fonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie. (*art. 133b PW*). De beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. (*art. 133a PW*)

3. Grondslagen voor bepaling van het resultaat

3.1 Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waardingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

3.1 Premiebijdragen (van werkgever en werknemers)

Premiebijdragen zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben. Op basis van extrapolatie vindt een schatting plaats voor zover de van werkgever te ontvangen informatie niet is verkregen. De daarin begrepen dekking voor incassokosten wordt bij het actuariële resultaat op kosten verantwoord.

3.2 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waarde wijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

3.3 Beleggingsresultaten risico deelnemers

De grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico deelnemers zijn gelijk aan de grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico pensioenfonds.

3.4 Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. De pensioenuitkeringen zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

3.5 Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

3.6 Mutatie technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

3.7 Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers betreft de wijzigingen in de waarde van de technische voorziening voor risico deelnemers.

3.8 Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

De mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen betref de wijzigingen in de waarde van het herverzekeringsdeel technische voorzieningen.

3.9 Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdracht van rechten bevat het actuariële resultaat van de inkomende en uitgaande waardeoverdrachten en de toevoeging dan wel onttrekking van de voorziening pensioenverplichtingen.

3.10 Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

4. Beleggingen voor risico pensioenfonds

	Zakelijke waarden	Vast rentende waarden	Overige beleggin gen	Totaal
	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2017	57.658	97.698	1.863	157.219
Stand beleggingsrekening per 1 januari 2017	0	0	1.863	1.863
Stand per 1 januari 2017 (exclusief standen beleggingsrekening)	57.658	97.698	0	155.356
Aankopen	0	25.933	6.384	32.317
Verkopen	-5.457	-21.587	-5.798	-32.842
Herwaardering- en verkoopresultaat	6.326	-238	-586	5.502
Stand per 31 december 2017 (exclusief standen beleggingsrekening)	58.527	101.806	0	160.333
Stand beleggingsrekening per 31 december 2017	0	0	23	23
Stand per 31 december 2017	58.527	101.806	23	160.356
Stand per 1 januari 2016	52.255	88.033	6.708	146.996
Stand beleggingsrekening per 1 januari 2016	0	0	3.261	3.261
Stand per 1 januari 2016 (exclusief standen beleggingsrekening)	52.255	88.033	3.447	143.735
Aankopen	3.695	40.891	6.575	51.161
Verkopen	-4.187	-37.967	-9.484	-51.638
Herwaardering- en verkoopresultaat	5.895	6.741	-538	12.098
Stand per 31 december 2016 (exclusief standen beleggingsrekening)	57.658	97.698	0	155.356
Stand beleggingsrekening per 31 december 2016	0	0	1.863	1.863
Stand per 31 december 2016	57.658	97.698	1.863	157.219

Overige beleggingen

	2017	2016
Stand Beleggingsrekening	23	1.482
Futures	0	381
Stand per 31 december	23	1.863

Methodiek bepaling marktwaarde

Bij de waardering van zowel de zakelijke als de vastrentende beleggingen van de stichting wordt gebruik gemaakt van institutionele share class beleggingsfondsen.

Overige toelichtingen

Door het pensioenfonds wordt niet belegd in de premie bijdragende onderneming. Als onderdeel van de gebruikte beleggingsfondsen wordt als beleid van het specifieke beleggingsfonds ruim onder de 5% belegd, tot een percentage van 0,35% aan indirecte beleggingen.

5. Beleggingen voor risico deelnemers

	2017	2016
Stand per 1 januari	3.257	2.983
Uitkeringen en onttrekkingen	0	-18
Beleggingsresultaten risico deelnemers	93	292
Stand per 31 december	3.350	3.257

De beleggingen voor risico deelnemers betreffen beleggingen waarbij het beleggingsrisico niet bij het pensioenfonds ligt.

	Zakelijke waarden €	Vast rentende waarden €	Totaal €
Stand per 31 december 2016	1.812	1.445	3.257
Aankopen	0	378	378
Verkopen	-228	-150	-378
Herwaardering- en verkoopresultaat	142	-49	93
Stand per 31 december 2017	1.726	1.624	3.350

Methodiek bepaling marktwaarde

Bij de waardering van de beleggingen van de stichting wordt gebruik gemaakt van marktnoteringen.

6. Vorderingen en overlopende activa

	2017	2016
	€	€
Overige vorderingen	0	3
Stand per 31 december	0	3

7. Overige activa

Het pensioenfonds heeft een ongebruikte kredietfaciliteit bij ABNAMRO voor een totaalbedrag van € 250.

	2017	2016
	€	€
Saldo bankrekening	71	90
Stand per 31 december	71	90

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de stichting.

8. Stichtingskapitaal en reserves

	Algemene Reserve
	€
Stand per 1 januari 2016	11.400
Bestemming saldo van baten en lasten	-2.787
Overige mutaties	0
Stand per 31 december 2016	8.613
Stand per 31 december 2016	8.613
Bestemming saldo van baten en lasten	7.832
Overige mutaties	0
Stand per 31 december 2017	16.445

De toezichthouder, DNB, heeft een gestandaardiseerde methode vastgesteld om te toetsen of er voldoende eigen vermogen aanwezig is: de standaardtoets. De standaardtoets meet voor een aantal risicofactoren het mogelijke (negatieve) effect (in euro's) op het eigen vermogen. Omdat de resultaten van de standaardtoets afhankelijk zijn van marktomstandigheden en het risicoprofiel van de aanwezige beleggingen, fluctueren ze in de loop van de tijd. Het vereiste eigen vermogen wordt door het pensioenfonds berekend met behulp van de standaardmethode. Hierbij wordt voor de samenstelling van de beleggingen uitgegaan van de feitelijke Assetmix.

Met een dekkingsgraad eind 2017 van 111,4% ten opzichte van de vereiste dekkingsgraad van 123,3%, bevindt het fonds zich in reservetekort. De beleidsdekkingsgraad eind 2017 bevindt zich op 110,3%.

9. Technische voorzieningen

Technische Voorzieningen voor risico pensioenfonds

Het mutatieoverzicht van de technische voorzieningen door wijziging van de marktrente voor risico van het pensioenfonds luidt als volgt:

	2017	2016
Stand per 1 januari	148.441	135.814
Toename		
Risicopremie langlevens	581	602
Ingang nabestaandenpensioen	660	459
Flexibilisering	68	20
Pensionering vanuit DC-kapitalen	0	17
Inkomende waardeoverdrachten	0	0
Mutatie TV door wijziging marktrente	0	13.430
Wijziging sterftetafel	0	394
Wijziging extra kostenvoorziening	0	1.052
Wijziging overige grondslagen	0	49
Correcties en overige mutaties	46	0
Afname		
Benodigde interest (2017: -/- 0,217%; 2016:-/- 0,060%)	316	80
Risicopremie kortlevens	213	281
Vrijval door overlijden (langlevens)	790	501
Vrijval voorziening latent partnerpensioen door overlijden	195	281
Vrijval excasso kosten (2%)	45	42
Uitgaande waardeoverdrachten	0	6
Uitkeringen	2.268	2.097
Afkopen	0	5
Verevening	4	65
Correcties en overige mutaties	0	38
Mutaties TV door wijziging marktrente	2.147	0
Mutaties kostenvoorziening	92	0
Stand per 31 december	143.726	148.441

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten

Indexatieverlening

De indexatie van pensioenrechten en pensioenaanspraken wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur. De ambitie bestaat om jaarlijks de pensioenrechten en pensioenaanspraken aan te passen. De indexatie in een jaar is voorwaardelijk. De indexatie bedraagt maximaal de stijging van het prijsindex cijfer volgens de afgeleide consumentenprijsindex reeks CPI-alle huishoudens.

Indien er sprake is van een dekkingstekort zal er niet geïndexeerd worden. Bij een beleidsdekkingsgraad tussen de 110% en de 135% zal gedeeltelijk worden geïndexeerd, en bij een dekkingsgraad van meer dan 135% vindt volledige indexatie plaats. In het indexatiebeleid is verder nog een aanvullende clause opgenomen indien de dekkinggraad substantieel zal afwijken van de beleidsdekkingsgraad.

Het bestuur heeft besloten om geen indexatie toe te kennen per 1 januari 2018. De ambitie van het fonds is de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) CPI-alle huishoudens (2006=100), gepubliceerd door het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS), en deze was 1,47%.

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de technische voorzieningen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerend met 0,217% negatief (2016: 0,060%), zijnde afgerond € 316 negatief (2016: afgerond € 80). De rentetoevoeging is als volgt bepaald:

De oprentingspercentages zijn gebaseerd op de rente van het eerste jaar van de door de DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur (RTS)

Voor 2016 is dit de RTS per 1 januari 2016 en bedraagt 0,060%.

Voor 2017 is dit de RTS per 1 januari 2017 en bedraagt 0,217%.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (vooral excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de technische voorzieningen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente bij 9. Technische voorzieningen.

De technische voorziening is in onderstaande tabel grotendeels naar categorieën van deelnemers samengesteld. Dat geldt niet voor de extra kostenvoorziening, die is op globaal niveau bepaald:

	2017		2016	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	0	0	0	0
Pensioengerechtigden	42.545	75	38.864	65
Slapers	99.987	429	108.291	439
Extra Kostenvoorziening	1.194	-	1.286	-
Stand per 31 december	143.726	504	148.441	504

10. Technische voorzieningen risico deelnemers

	2017	2016
	€	€
Stand per 1 januari	3.257	2.983
Premiestortingen	0	0
Onttrekking	0	-18
Waarde mutaties beleggingen voor risico deelnemers	93	292
Stand per 31 december	3.350	3.257

11. Overige schulden en overlopende passiva

	2017	2016
	€	€
Pensioenuitkeringen – belastingafdrachten	63	58
Nog te betalen kosten	193	200
Stand per 31 december	256	258

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

12. Risicobeheer en derivaten

Het bestuur evalueert op jaarlijkse basis minimaal twee keer een risico analyse. Dit voor een adequaat risicomanagement en in verband met de verantwoording die het bestuur hierover dient af te leggen. Alle risico's zijn in hoofdlijnen vastgelegd in een apart document. In 2017 zijn deze risico's op hun voortgang verder besproken in bestuursvergaderingen en als zodanig vastgelegd in de notulen.

Welke beleidsinstrumenten het bestuur op welke manier zal hanteren wordt bepaald op basis van uitvoerige analyses van de te verwachten toekomstige ontwikkelingen van de verplichtingen en de ontwikkelingen op de financiële markten.

Op basis van de uitkomsten van deze analyses stelt het bestuur jaarlijks beleggingsrichtlijnen vast waarop het door het fonds uit te voeren beleggingsbeleid wordt gebaseerd. De beleggingsrichtlijnen zetten uiteen binnen welke grenzen en normen het beleggingsbeleid moet worden uitgevoerd, en richten zich op het beheersen van de belangrijkste (beleggings) risico's.

Matching-/Renterisico

Het Matching-/Renterisico is het risico als gevolg van onvoldoende afstemming van activa en passiva op het gebied van rente, valuta, inflatie en liquiditeit.

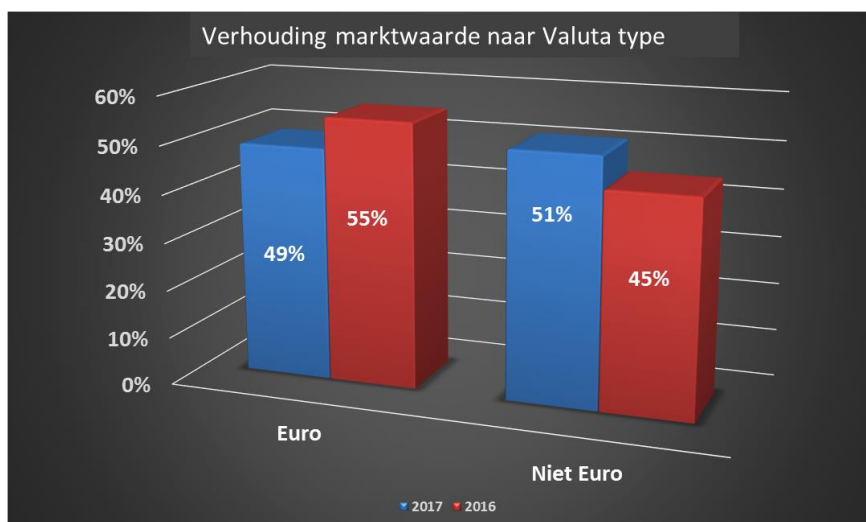
Het fonds heeft een lange termijn visie op het matching-/renterisico. Door het fonds wordt dit risico als een van de drie grootste risico's beoordeeld.

- Het renterisico is het risico dat het saldo van de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren van de kasstromen.

Indien op balansdatum de duration van de beleggingen aanzienlijk korter is dan de duration van de verplichtingen is er sprake van een zogenaamde 'duration-mis match'. Bij een rentestijging zal de waarde van beleggingen minder snel dalen dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), met als gevolg dat de dekkingsgraad zal stijgen. Voor het fonds geldt dat bij een rentedaling de waarde van de beleggingen minder snel stijgt dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Om het risico te beperken heeft het fonds door middel van een duration-matching portefeuille vanaf januari 2008 25% van het renterisico afgedekt middels beleggingen in BNP Paribas LDI Solution compartimenten conform de duration van de verplichtingen.

Het bestuur heeft bewust gekozen om het renterisico slechts gedeeltelijk af te dekken. Gezien de lage rente en de verwachting dat op langere termijn de beleggingen herstel zullen laten zien, is het geld aangewend voor het verkrijgen van rendement in plaats van het afdekken van risico. Het bestuur monitort en bespreekt het risico, en evt. acties, maandelijks op de bestuursvergadering.
- Het fonds belegt ongeveer de helft in niet-Euro valuta, en loopt daarmee een valutarisico. Het bestuur heeft besloten het valutarisico niet af te dekken, vanwege de beheersing van de Investment Manager van aanwezige risico's, de verwachte uitmiddeling op lange termijn, het verbonden kosten aspect en de afdekking van het valutarisico geen extra rendement oplevert voor het fonds. Hierdoor acht het fonds het risico hiervan beperkt. Eind 2017 wordt voor circa 51,0% (2016: 45,0%) van de beleggingsportefeuille belegd buiten de eurozone.

- Het inflatierisico wordt klein geschat, refererend naar de ALM. Deze analyse bevestigt dat het inflatierisico relatief laag blijkt te zijn.
- Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Het liquiditeitsrisico is niet groot. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities, rekening houdend met directe beleggingsopbrengsten. Bovendien heeft het fonds een stand-by krediet faciliteit van € 250 waarmee het risico verder wordt beperkt.. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Ultimo 2017 zijn er voldoende obligaties, die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om een eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

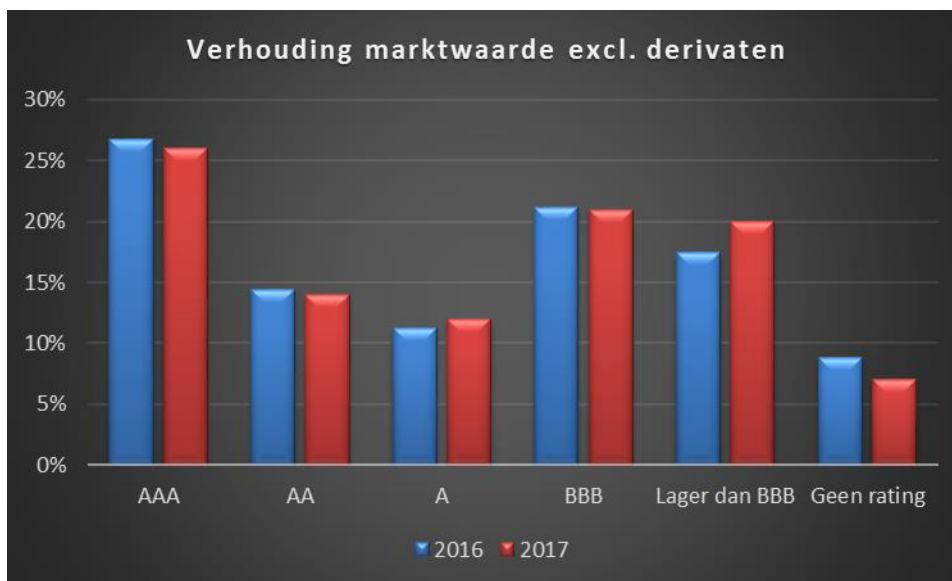
Marktrisico

Marktrisico is het risico als gevolg van blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van financiële instrumenten binnen de beleggingsportefeuille. Dit is het tweede risico wat door het fonds als een van de drie grootste risico's wordt beoordeeld ook vanwege de hoge marktvolatiliteit.

Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd directe invloed op het beleggingsresultaat, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde waarbij wijzigingen onmiddellijk worden verwerkt in het saldo van baten en lasten. Diversificatie van de portefeuille door beleggingen in fondsen en spreiding over meerdere fondsen dempt het marktrisico. Het fonds belegt in meerdere fondsen met regio-spreiding en valuta-spreiding.

In de fondsverdeling naar rating categorie zien we in het jaar 2017 dat er nauwelijks een verschuiving heeft plaatsgevonden ten opzichte van 2016. Het fonds gebruikt echter deze ratings niet als een direct sturingsmechanisme. Verschillen in rating kunnen veroorzaakt worden door uit te gaan van de rating van het beleggingsobject of de uitgevende instantie, of door uit te gaan van een andere rating agency of door de rating vast te stellen op een ander moment.

Sinds 2015 wordt door BNP een lookthrough methode gehanteerd. De bepaling van de vereiste solvabiliteit is gebaseerd op de gegevens van BNP, en daarmee deze methodiek. Hiermee is deze consistent met de waardering in de overige (BNP) fondsen en is de rating ook gebaseerd op een verifieerbaar proces. De verwachting van BNP is dat komend jaar de verschillen minder zullen zijn.

Het fonds verwacht voor het marktrisico te worden beloond in de vorm van een extra rendement. Het marktrisico vormt daarmee voor het fonds een belangrijke bron om zijn (voorwaardelijke) indexatieambities te kunnen realiseren. Het fonds beheert het marktrisico doordat het fonds een beleggingscommissie (intern) heeft die de markt trackt en bestuur adviseert, externe consultants raadpleegt indien gewenst en doordat het fonds belegt in beleggingsfondsen en niet rechtstreeks in vastgoed, aandelen of complexe producten. Bovendien wordt de performance van vermogensbeheerder maandelijks geëvalueerd en vindt er overleg plaats met vermogensbeheerder op kwartaalbasis. Het bestuur heeft in 2017 besloten te stoppen met de automatische tactische asset allocatie door de vermogensbeheerder. Na een evaluatie is gebleken dat hier geen toegevoegde waarde was te constateren.

In 2017 heeft er een ALM-studie plaatsgevonden. Het doel van de ALM studie was om een beleggingsbeleid vast te stellen passend bij de doelstellingen en risicobereidheid, met daarbij een afbouw van rentedekking te onderzoeken. De conclusie van de uitgevoerde ALM studie en daarop volgende analyses en discussies is dat er een tendens is om het risico af te bouwen. Op korte termijn zullen er echter geen aanpassingen aan het strategisch beleid plaatsvinden. Het huidige strategische beleggingsbeleid past bij de doelstelling en risicobereidheid van het fonds. Dynamische renteafdekking en rentestafel zullen niet mechanisch worden ingevuld maar als startpunt van discussie gehanteerd worden. In de ALM-studie waren de volgende risico- en rendementsmaatstaven onderzocht:

- de ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad;
- het pensioenresultaat;
- de kans op korten en toeslagverlening.

Gezien de huidige dekkingsgraad zal het rendement primair worden gebruikt om de buffer te vullen. Uit de ALM-studie van 2017 is gebleken dat met een basisverdeling van 65% vastrentende waarden en 35% aandelen over de lange termijn gezien een gemiddeld rendement van 2,9% haalbaar is.

Het bestuur heeft beoordelingscriteria vastgesteld voor de beleggingsmix vanuit de risicobereidheid. Die vertalen zich in pensioenresultaat, kortingskans, bijstortingskans.

Voor het pensioenresultaat zijn grenzen in de haalbaarheidstoets vastgelegd (mediaan pensioenresultaat minimaal 95%, maximale afwijking in slecht weer 25%). Verder staan er grenzen voor het VEV in de ABTN, namelijk minimaal 20,5% en maximaal 26,5%. Alleen een afwijking van deze grenzen naar beneden wordt als acceptabel gezien. De VEV is vooral een uitvloeisel van het beleid.

Verder is vastgelegd dat de kortingskans en bijstortingskans maximaal gelijk mogen zijn aan die op basis van de huidige mix.

Tevens is naar aanleiding van de ALM een deelnemers enquête in 2017 uitgevoerd. Onderwerpen waren de risicobereidheid, maatschappelijk verantwoord beleggen en de communicatie door het pensioenfonds. De meting van risicobereidheid en mening over maatschappelijk verantwoord beleggen geeft geen aanleiding om het beleid van het fonds bij te stellen.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij verplichtingen niet kan nakomen. Kredietrisico dat wordt gelopen

op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds actief is, is beperkt, omdat er alleen wordt belegd in beursgenoteerde beleggingsfondsen. Vanwege het feit dat volledig in fondsen is belegd, heeft het pensioenfonds geen actief beleid in verband met het kredietrisico.

Met betrekking tot de premienota's voor kosten plus opslag, deze worden op tijd gestuurd en er wordt gecontroleerd of deze voldaan zijn. De waarschijnlijkheid op default bij sponsor wordt niet groot geacht, en indien deze zou optreden, kan en moet het fonds de regeling in lijn brengen met de door sponsor dan wel of niet betaalde premie.

Verder heeft het fonds nog saldi staan op de bankrekeningen bij de Kasbank en ABNAMRO. Gezien de hoogte van deze saldi acht het bestuur het risico hiervan gering.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's)

De belangrijkste actuariële risico's zijn het lang leven-, overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico.

Het belangrijkste actuariële risico is het langlevensrisico (het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen). Als gevolg hiervan is dan de pensioenvermogensopbouw niet toereikend voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. Voor mannen en vrouwen worden de sterftekansen ontleend aan de AG generatie tafels AG 2016.

Omdat deze tafels gebaseerd zijn op bevolkingssterfte, is daarbij nog een correctie gemaakt op basis van specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie om zo te komen tot voor het fonds prudente verzekeringstechnische grondslagen.

De uitruiltabellen, zoals gepubliceerd in het AT&T Pensioenreglement zijn gebaseerd op de AG generatie sterftetafels AG 2016, met dezelfde sterftekanscorrectie als bij de voorziening, seksenneutraal gemaakt met de verhouding Mannen/Vrouwen 90/10.

De technische voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De technische voorzieningen worden berekend op basis van de rentetermijnstructuur, zoals maandelijks wordt gepubliceerd door De Nederlandsche Bank. (DNB rentetermijnstructuur 31 december 2017).
- De overlijdenskansen zijn ontleend aan de prognosetafels AG 2016 (AG prognosetafel 2016, startjaar 2018)
- De ervaringssterfte zijn op basis van de specifieke karakteristieken van deelnemerspopulatie van het fonds en zijn inkomensafhankelijk gemaakt op basis van de ervaringssterfte tabel van de actuaaris.
- Het partnersysteem is vastgesteld op Onbepaald partnersysteem. Na de pensioendatum wordt de voorziening vastgesteld op basis van het bepaalde partnersysteem.
- Gehuwdheidsfrequenties: vóór de pensioenleeftijd (65 jaar) wordt uitgegaan van cijfers van het CBS 2016, inclusief samenwonend.
- Leeftijdsverschil man – vrouw: 3 jaar, waarbij man ouder dan vrouw aangehouden wordt
- Vaststelling leeftijd: De leeftijden worden in maanden en jaren nauwkeurig bepaald.
- Voor de kosten wordt uitgegaan van 2% excassokosten plus € 1.194 (einde 2017)

Operationele risico's

Operationeel risico is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting en procesuitvoering. Dit risico wordt gemitigeerd door het documenteren van de processen, het identificeren van de bij de uitvoering van die processen optredende risico's evenals van de met het oog daarop getroffen beheersmaatregelen.

Bij het fonds is geen sprake van structurele gegevensverwerking. Zo doet het fonds zelf geen rechtstreekse betalingen en kunnen ook niet door het fonds verricht worden. Van dubbelfuncties is bij het fonds geen sprake meer.

Continuïteit van bestuursbezetting is in principe een risico wat door het bestuur wordt beoordeeld als een operationeel risico. Het vinden of houden van bestuursleden die zowel voldoende tijd als relevante kennis hebben, blijft een uitdaging. Bij een mogelijke onderbezetting, zou het bestuur kunnen aanlopen tegen het gegeven dat besluiten niet rechtsgeldig genomen kunnen worden. Hiernaast zou in het geval van mindere kennis en kunde van het bestuur, het collectief onder druk komen te staan, waarbij besluiten op basis van een onvoldoende kennis niveau genomen zouden kunnen worden. Een risico wat de reputatie van het fonds kan schaden als blijkt dat door capaciteit- of kennis- tekort de deelnemers worden geconfronteerd met mogelijk negatieve financiële gevolgen. Mocht dit risico zich voordoen dan kan het bestuur besluiten tot overgaan van inhuren van externe expertise, met een negatief gevolg van hogere kosten.

Voor het komend jaar ligt de focus op het doorvoeren van de vereisten conform de nieuwe wet op bescherming van persoonsgegevens.

Uitbestedingsrisico

Onder uitbestedingsrisico wordt verstaan het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Voor het fonds houdt het uitbestedingsrisico vooral het risico in dat de externe beheerders, de vermogensbeheerder en de administrateur, niet handelen conform de opgestelde en overeengekomen overeenkomsten en mandaten. Om dit risico te beheersen volgt het fonds de externe partijen aan de hand van rapportages en voortgangsbesprekingen. Zowel pensioenadministratie als vermogensbeheer kunnen vrijwel direct weggehaald worden bij de huidige uitbestede partijen. Voorts zijn met de externe uitvoerders overeenkomsten en SLA's gesloten, daarnaast zijn beleggingsrichtlijnen afgesproken en afspraken gemaakt over periodiek af te geven SLA-rapportages en ISAE 3402 type II verklaringen.

ISAE 3402 rapport type II

De uitvoerder, Aon Hewitt, verstrekt een SOC I rapport (in overeenstemming met ISAE 3402) aan het pensioenfonds over 2017. Voor de periode 1 oktober tot en met 31 december heeft het fonds Bridgeletters ISAE3402 van RiskCo ontvangen.

Belangrijkste aspect in het rapport van AON en RiskCo ten aanzien van de uitbesteding en continuïteit betreft de overgang van activiteiten op het gebied van deelnemers- en aansprakenadministratie, uitkeringenadministratie en financiële administratie per december 2017 van Aon naar RiskCo. Het bestuur heeft inmiddels overleg gehad met betrekking tot deze overgang en is positief gestemd hierover. Deze overgang zal op termijn leiden tot een transitie naar een nieuw administratiesysteem bij RiskCo. De transitie zal geleidelijk worden doorgevoerd in een aantal fasen, waarbij een integriteitscontrole van de huidige administratie in Lifetime onderdeel vormt van de transitie. Tot het moment dat de transitie van data vanuit Lifetime naar het nieuwe systeem is afgerond, neemt RiskCo diensten af van Aon op het gebied van IT en Facility Services (huisvesting). RiskCo conformeert zich aan het beleid van Aon op deze onderdelen. Het fonds zal blijven toezien op deze overgang en heeft geen aanleiding om verder verklaringen ten aanzien hiervan op te vragen.

In de SOC is aangegeven dat er geen afwijkingen zijn geconstateerd ten aanzien van de volledigheid en correctheid van de UPO's. Dit aspect is door het fonds in haar risicomanagement geïdentificeerd als een belangrijk risico, en met de SOC voldoet de uitvoerder aan het managen hiervan. Dit is ook van toepassing voor de uitkeringen, ook hier worden in de SOC geen afwijkingen geconstateerd, conform het belang voor het fonds. Vanuit een integriteits/kwaliteits aspect is het enige wat geconstateerd is een dat in de jaarlijkse review niet alle gebruikers met een autorisatie opgenomen waren, maar dat deze gebruikers wel de juiste rechten hadden.

Hiernaast heeft het pensioenfonds een SLA met de uitvoerder opgesteld en stuurt hier actief op. Verder heeft het fonds functiescheidingen, bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden vastgelegd. Er worden geen uitkeringen door het bestuur gedaan, noch kan het bestuur zelfstandig bij het geld. Er is geen sprake van structurele gegevensverwerking door fonds zelf en privacygevoelige informatie wordt zoveel mogelijk geanonimiseerd.

Van de Kas Bank heeft het bestuur tevens een ISAE 3402 type II rapport ontvangen over de periode 1 januari 2017 tot en met 31 december 2017. Aan de hand van dit rapport kan het bestuur zich een oordeel vormen over de kwaliteit van de Kas Bank als bewaarnemers van de effecten van SPAN en krijgt het inzicht in de punten waarvan Kas Bank zelf van mening is dat deze verbeterd moeten worden. Ook blijkt uit deze rapportage welke punten goed worden uitgevoerd door Kas Bank. De risico's die door het fonds ten aanzien van uitbestedingen zijn geïdentificeerd liggen op het gebied van continuïteit, integriteit en kwaliteit. Met betrekking tot de Kasbank dient vermeld te worden dat het fonds niet in individuele beleggingen participeert maar slechts in fondsen. Hiermee wordt het voornaamste risico gemitigeerd.

De afhankelijkheid van de Kas Bank wordt door het fonds als beperkt ingeschat. Het bestuur heeft verder kennisgenomen van de bevindingen van het ISAE 3402 rapport. Het verslag van de auditor geeft aan dat er veel bevindingen waren geconstateerd met betrekking tot de controle op reconciliaties. Het is positief dat Kas Bank de keuze heeft gemaakt haar data centers diensten en IT diensten niet meer onder eigen beheer te doen. Dit vergroot naar mening van het fonds de continuïteit van de Kas Bank. De door de Kas Bank opgezette Interne Controlesysteem geeft het bestuur voldoende vertrouwen in de integriteit en kwaliteit van de door de Kas Bank beheerde processen. In het ISAE geconstateerde resultaat van het toepassen van het 4 ogen principe bij 'Fund and Financial accounting' en het ontbreken van een penetratie test op de IT security level met de door de Kas Bank gegeven verklaring, geven voor het bestuur geen aanleidingen om nadere verklaringen van Kas Bank te vragen als bewaarnemers van de effecten van het fonds. De door het fonds geïdentificeerde risico's zijn naar haar oordeel voldoende afgedekt.

De vermogensbeheerder, BNP, heeft een ISAE 3402 type 2 rapport verstrekt aan het pensioenfonds over 2017. Met betrekking tot dit risico zijn er door de auditor geen afwijkingen geconstateerd in processen ten aanzien van beveiliging en autorisatie van personen en systemen. BNP wordt door de grote Amerikaanse kredietbeoordelaars beoordeeld met een A, Aa3 en A+. Hiermee wordt het door het fonds geïdentificeerde continuïteits risico voldoende gewaarborgt. Verder wordt het portfoliomanagement uitgevoerd volgens gemaakte afspraken, accuraat en tijdig. Ook ten aanzien van derden worden afspraken op een juiste manier uitgevoerd volgens vastgelegde afspraken. Dit geldt tevens voor het proces ten aanzien van het doorvoeren

van wijzigingen, ook hier zijn geen afwijkingen geconstateerd. Het gehele rapport wijst erop dat BNP volgens vastgelegde afspraken haar kwaliteit, continuïteit en integriteit op juiste manier uitvoert. Het rapport heeft voor het bestuur verder geen aanleiding gegeven om nadere verklaringen van BNP te vragen als vermogensbeheerder van het fonds.

Specifieke financiële instrumenten (derivaten)

Voor zover dat binnen de grenzen van het beleggingsbeleid van het fonds past, maakt het fonds ook gebruik van financiële derivaten, voornamelijk bij het afdekken van het marktrisico. De economische effecten van de derivaten dienen meegenomen te worden in de berekening.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico (het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen). Dit risico kan beperkt worden door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen, en zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Het fonds maakt geen gebruik meer van futures. Het zijn in principe standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures werden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid.

Futures	31-dec-17	31-dec-16
Onderliggende contractomvang	0	5.502
Actuele waarde	0	5.449

13. Verbonden partijen

Transacties met bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders wordt nader toegelicht in hoofdstuk 24. De stichting heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft de stichting geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

De stichting heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. Hierin zijn de volgende zaken opgenomen; verschuldigde premie, premiebetaling, premiekorting en terugstorting, bijstortingsverplichting, informatieverstrekking, wijzigingen pensioenreglement en voorwaardelijke indexatie. De verschuldigde premie is de premie voor de kosten verbonden aan de uitvoering. Bijstorting door of terugbetaling aan de werkgever is vastgesteld in de uitvoeringsovereenkomst, conform de Nederlandse wetgeving.

14. Premiebijdragen

Per 1 januari 2014 heeft de werkgever de pensioenovereenkomst met de werknemers gewijzigd. De overeenkomst per die datum betreft een premie-overeenkomst en wordt niet meer door het pensioenfonds uitgevoerd. Hierdoor betreffen de premiebijdragen alleen de vergoeding van kosten door de werkgever.

	2017	2016
	€	€
Premie bijdrage werkgever	481	475
Totaal	481	475

De kostendekkende en feitelijke premies zijn als volgt (cf. art. 130 PW) (het fonds maakt geen gebruik van gedempte premies):

	2017	2016
	€	€
Kostendekkende premie	0	0
Feitelijke premie DB	481	475
Feitelijke premie DC	0	0

In overeenstemming met de uitvoeringsovereenkomst vergoedt de werkgever de uitvoeringskosten. De kostendekkende premie bedraagt dus feitelijk € 0.

15. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Type belegging	Directe beleggings opbrengsten	Indirecte beleggings opbrengsten	Kosten vermogens beheer	Totaal
	€	€	€	€
2017				
Vastgoedbeleggingen	0	0	0	0
Zakelijke waarden	0	6.326	0	6.326
Vastrentende waarden	0	-238	0	-238
Kosten vermogensbeheer	0	0	-220	-220
Overig	-5	-586	0	-591
Totaal	-5	5.502	-220	5.277
2016				
Vastgoedbeleggingen	0	0	0	0
Zakelijke waarden	0	5.894	0	5.894
Vastrentende waarden	0	6.742	0	6.742
Kosten vermogensbeheer	0	0	-214	-214
Overig	-12	-539	0	-551
Totaal	-12	12.097	-214	11.871

16. Beleggingsresultaten risico deelnemers

Type belegging	Directe beleggings opbrengsten	Indirecte beleggings opbrengsten	Kosten vermogens beheer	Totaal
	€	€	€	€
2017				
Zakelijke waarden	0	142	0	142
Vastrentende waarden	0	-49	0	-49
Overig	0	0	0	0
Totaal	0	93	0	93
2016				
Zakelijke waarden	0	147	0	147
Vastrentende waarden	0	145	0	145
Overig	0	0	0	0
Totaal	0	292	0	292

17. Pensioenuitkeringen

	2017	2016
	€	€
Ouderdomspensioen	2.017	1.890
Partnerpensioen	243	201
Overige uitkeringen	6	13
Totaal	2.266	2.104

18. Pensioenuitvoeringskosten

	2017	2016
	€	€
Bestuurskosten	5	5
Bestuursbureau	64	106
Administratiekostenvergoeding	176	184
Actuaris- en advieskosten	97	83
Contributies en toezicht	16	16
Accountantskosten	15	15
Overige	1	2
Totaal	374	411

De accountantskosten van BDO Audit & Assurance B.V. betreffen uitsluitend kosten voor controle van de jaarrekening en de verslagstaten.

19. Mutatie technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds

	2017	2016
	€	€
Mutatie TV DB Pensioenreglement (oud)	-2.165	915
Mutatie TV DB AT&T Pensioenreglement	-2.458	11.663
Mutatie TV DB opslag toekomstige kosten	-92	49
Totaal	-4.715	12.627

20. Mutatie technische voorzieningen voor risico deelnemers

	2017	2016
	€	€
Mutatie TV DC deel	92	272
Mutatie TV Flex Extra Vrijwillig	1	2
Totaal	93	274

21. Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het actuariële resultaat van de inkomende & uitgaande waardeoverdrachten en de toevoeging & onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen.

	2017	2016
	€	€
Inkomende waardeoverdrachten	0	0
Toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen	0	0
Actuariel resultaat inkomende waardeoverdrachten	0	0
Uitgaande waardeoverdrachten kasstroom	0	-9
Onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen	0	6
Actuariel resultaat uitgaande waardeoverdrachten	0	-3
Totaal	0	-3

22. Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door werknemers die in dienst zijn van de werkgever aangevuld met twee gepensioneerden. De personeelskosten voor deze werknemers worden niet doorbelast aan het pensioenfonds.

23. Vestigingsplaats

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, statutair gevestigd in Den Haag is opgericht op 28-06-1999. Het pensioenfonds is feitelijk gevestigd aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 te Den Haag.

24. Bezoldiging bestuurders

De bestuurders van het fonds zijn onbezoldigd, zowel in 2017 als in 2016 waren deze € 0. Een gepensioneerd lid van het Verantwoordingsorgaan ontvangt een reiskosten vergoeding, deze komt afgerond op € 0 uit, welke gelijk is aan het vorige jaar.

25. Werking bestuur

Het bestuur houdt waar nodig ad-hoc meetings naast maandelijkse bestuursvergaderingen.

26. Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting

27. Gebeurtenissen na balansdatum

Het fonds heeft geen bijzonderheden ten aanzien van gebeurtenissen na balansdatum te melden.

Den Haag, 4 juni 2018

V. den Hertog, voorzitter

W. Loots, secretaris

Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland

Overige gegevens

Statutaire regeling over de bestemming van het saldo van baten en lasten

In de statuten van het pensioenfonds is de volgende bepaling opgenomen ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten:

- Voor zover de middelen van het fonds niet worden gebruikt ter voldoening van premies of koopsommen voor overeenkomsten van verzekeringen die het fonds ter dekking van de pensioenaanspraken gesloten heeft, zal het bestuur deze middelen beleggen. De belegging moet op solide wijze geschieden.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland te 's-Gravenhage is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden..**

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Triple A – Risk Finance Certification B.V.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 800.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 40.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuariel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 vanwege het vermogenstekort.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 4 juni 2018
drs. R.E.V. Meijer AAG CERA
verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

A. Verklaring over de in het rapport opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland te 's-Gravenhage gecontroleerd.

Naar ons oordeel is de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening per 31 december 2017 van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland te 's-Gravenhage in alle van materieel belang zijnde opzichten opgesteld in overeenstemming met titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2017;
2. de staat van baten en lasten over 2017; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds AT&T Nederland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het rapport opgenomen andere informatie

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het rapport andere informatie, die bestaat uit:

- ▶ Het bestuursverslag;
- ▶ de overige gegevens op pagina 66

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- ▶ met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- ▶ Alle informatie bevat die op grond van titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de jaarrekening in overeenstemming met titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opstellen van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opstellen van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opstellen op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- ▶ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- ▶ het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- ▶ het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaaf zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- ▶ het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen
- ▶ het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Tilburg, 4 juni 2018

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

Drs. L.M. Jansen RA
